

PraksisFoU 2005-2010

Vurdering av forskningsprogrammet Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningen

Jorunn Spord Borgen, Vibeke Opheim og Tine Sophie Prøitz

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 25/2009
ISBN 978-82-7218-632-5
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEP's øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 25/2009

Jorunn Spord Borgen, Vibeke Opheim og Tine Sophie Prøitz

PraksisFoU 2005-2010

Vurdering av forskningsprogrammet Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningen

Forord

NIFU STEP har på oppdrag for Norges forskningsråd gjort en vurdering av forskningsprogrammet *Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnsopplæringen og lærerutdanningen*. Denne vurderingen bygger blant annet på porteføljeanalysen av de tildelte prosjektene i programmet, og danner et kunnskapsgrunnlag for videre innsats på dette området.

Rapporten er utarbeidet av Jorunn Spord Borgen, Vibeke Opheim og Tine Sophie Prøitz, med førstnevnte som prosjektleder. Vibeke Opheim har hatt ansvaret for gjennomføringen av e-postundersøkelsene. Svein Kyvik har bidratt til utforming av undersøkelsen og kommentert resultatene.

Oslo, mai 2009

Per Hetland
Direktør

Agnete Vabø
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Tidligere forskning og empiriske studier	12
1.2.1 Spenninger i feltet mellom teori og praksis	13
1.2.2 Erfaringer fra nordiske studier	15
1.2.3 Praksisrettet FoU i lærerutdanningen.....	16
1.2.4 Kompetanseheving.....	17
1.3 Vurderingen.....	17
1.3.1 Problemstillinger.....	18
1.3.2 Data og metode	19
1.4 Rapportens oppbygging.....	20
2 Forskningsprogrammet PraksisFoU – innretning og portefølje.....	22
2.1 Programmets hovedområder.....	22
2.2 Programmets struktur	22
2.3 Resultatmål og resultatindikatorer.....	25
2.4 Porteføljeanalysen	27
2.5 Oppsummering	29
3 Prosjektene underveis	31
3.1 Innledning.....	31
3.2 Kjennetegn ved prosjektlederne	31
3.3 Samarbeid og kompetanseheving i praksisfeltet	32
3.3.1 Prosjektene tilknytning til praksisfeltet.....	34
3.3.2 Kompetanseheving i praksisfeltet.....	37
3.4 Samarbeid og kompetanseheving i lærerutdanningene.....	39
3.4.1 Rekruttering av ny forskerkompetanse	40
3.4.2 Formidling og anvendelse av resultater fra prosjektene i undervisningen .	41
3.4.3 Studentinvolvering	43
3.5 Samarbeid nasjonalt og internasjonalt.....	44
3.6 Oppsummering	45
4 Stipendiatene: Hvem er de og hvordan vurderer de sin situasjon?.....	46
4.1 Innledning.....	46
4.2 Kjennetegn ved stipendiatene.....	46
4.3 Faglig forankring	47
4.3.1 Tilknytning til forskerskole og doktorgradsprogram.....	48
4.3.2 Veiledning.....	49
4.3.3 Planer om utenlandsopphold.....	51
4.4 Oppsummering	51

5	Samarbeidspartnerne: Stemmer fra praksisfeltet	53
5.1	Innledning	53
5.2	Kjennetegn ved samarbeidspartnerne	53
5.2.1	Samarbeidspartnernes deltakelse i prosjektene	54
5.2.2	Samarbeidspartnernes forventninger til prosjektene	56
5.3	Oppsummering	58
6	Konklusjoner	60
6.1	Hovedresultater	60
6.1.1	Hovedresultater knyttet til tidligere studier	61
6.1.2	Er kravet om lærerutdanningstilknytning en styrke eller svakhet ved programmet?	62
6.2	Hovedresultater knyttet til vurderingens problemstillinger	63
6.2.1	Er prosjektene i programmet på ”rett vei”?	64
6.2.2	Hva er kunnskapsproduksjonen så langt?	65
6.3	Oppsummering	65
	Referanser	67
	Appendix: Praksisrettet FoU i allmennlærer- og førskolelærerutdanningene.....	69

Sammendrag

Vurderingen av forskningsprogrammet *Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningen* (PraksisFoU) er gjennomført av NIFU STEP på oppdrag for Forskningsrådet. Oppdraget går ut på å belyse og vurdere de strategiske prioriteringene og virkemidlene i programsatsingen i forhold til grad av måloppnåelse. Mange prosjekter er forsinket i forhold til opprinnelig plan, og gjennomgangen av programmet vil på denne bakgrunn til dels ha karakter som midtveisvurdering, med en kartleggingsdel som bygger på porteføljeanalysen som ble tilgjengelig i slutten av mars. Vurdering av programmet vil sammen med porteføljeanalysen, danne kunnskapsgrunnlag for klargjøring av *om* og eventuelt *hvordan* innsatsen tilknyttet PraksisFoU bør videreføres.

Følgende to overordnede problemstillinger ble lagt til grunn for vurderingen:

1. Er prosjektene på "rett vei" i forhold til planene og programmets mål? Hva er erfarte utfordringer, gevinster av denne typen program og organiseringen så langt?
2. Hva er kunnskapsproduksjon så langt? Hvordan er formidlingsplanene realisert så langt? Hva anses som utfordringer i forhold til ambisjonene om å formidle tilbake til praksis i form av forslag til tiltak?

I tillegg til de to overordnede problemstillingene, inkluderer vurderingsoppdraget også en mer eksplorerende og drøftende del. Denne delen innebærer både en vurdering av forhold som kan synes å *hindre eller svekke* mulighetene til å nå de overordnede målene i PraksisFoU, samt en vurdering av andre virkemidler som kan *styrke* FoU-kompetansen i lærerutdanningene og utdanningsforskningens kvalitet og relevans. Alle prosjektene i PraksisFoU-programmet er underveis, og hensikten med denne delen er å peke på noen trekk og fremheve enkelte forhold ved PraksisFoU som kan forbedres.

Hovedresultater

Prosjektene teoretiske posisjon og metodiske strategi synes å ha stor betydning for hvordan samarbeidet med praksisfeltets aktører foregår, og samarbeidet varierer fra det rent formelle til det svært involverende og deltagende. Mange av prosjektlederene har erfart at samarbeidspartnerne i praksisfeltet er interesserte i å videreutvikle sin praksis. I denne sammenhengen ser nye metoder for kompetanseheving ut til å utvikles gjennom prosjektene. Dette synes å være et foreløpig resultat i PraksisFoU.

Prosjektlederene har en medianalder på 59 år. Det relativt høye aldersgjennomsnittet illustrerer et stort behov for nyrekruttering til forskningsfeltet. Kvinneandelen blant prosjektlederene i PraksisFoU er høyere enn det som kunne forventes ut i fra kvinneandelen innenfor utdanningsforskning generelt.

Stipendiatene har en medianalder på 44 år. Dette er høyere enn gjennomsnittsalderen innenfor utdanningsforskning i UoH-sektoren generelt. Det høye aldersnittet kan indikere liten grad av nyrekruttering av forskerkompetanse innenfor programmet. Det synes som stipendiatene primært er rekruttert blant forskere/personell som allerede er ansatt i sektoren. Stipendiatene er i høy grad tilfredse med den veiledningen de mottar. Dette gjelder enten veileder er tilknyttet PraksisFoU eller ikke. Samtidig kan det å være doktorgradsstudent i en doktorgradsopplæring som ikke er praksisorientert, og håndtere sin rolle i et program med såpass tydelige føringer angående koblingen til praksisfeltet, oppfattes som utfordrende.

Samarbeidspartnerne som vi har lyktes å få kontakt med, synes stort sett å være en fornøyd gruppe med positive erfaringer fra samarbeidet med PraksisFoU-prosjektene. Erfaringene med å være forskningsfelt for lærerutdanningen er likevel noe blandede, og flere har i mindre grad en oppfatning av å være skikkelig involvert i prosjektene. Flertallet av prosjektlederne oppgir at prosjektene i betydelig grad vil bidra til å styrke kompetansen i praksisfeltet, både i prosjektperioden og på lengre sikt, mens flere av samarbeidspartnerne uttrykker skepsis til muligheten for varige effekter av prosjektene. Samarbeidspartnerne og flere av prosjektlederne synes å være forholdsvis enige om de kritiske faktorene for å lykkes med kompetanseutvikling og endring i skole/barnehage. En sentral utfordring er å vedlikeholde og sikre kontinuitet i forhold til endrings- og kompetanseutviklingsarbeid de har vært med på gjennom prosjektet, uten ekstra ressurser, uten ”drivere” og med stadig nye kolleger.

Er prosjektene i programmet på ”rett vei”?

Slik prosjektlederne ser det, er svaret ja, samtidig pekes det på flere utfordringer. Blant utfordringene som beskrives er prosjektledelse og praktisk realisering, logistikk og ikke minst ressurser til frikjøp av deltagende samarbeidsaktører slik at de ikke får en ekstra arbeidsbyrde når de deltar i forskningsprosjektet. Forankring og engasjement i praksisfeltet ut over det formelle ser ut til å ha stor betydning for mulighetene til å realisere intensjoner og mål. For flere har det hatt stor betydning at de allerede hadde godt etablerte relasjoner med skole/barnehageeier og skoler/barnehager gjennom tidligere forskningsprosjekter. For andre har det vært en betydelig jobb å etablere og vedlikeholde denne relasjonen.

Hva er kunnskapsproduksjonen så langt?

Kunnskapsproduksjon omfatter ulike former for formidling, vitenskapelig og allmennrettet formidling, samt ulike former for tilbakeføring av resultater til praksisfeltet. Den vitenskapelige publiseringen er i følge porteføljeanalysen omfattende allerede, men det er uklart hva som er direkte knyttet til prosjektene. Formidlingskoordinatoren arbeider spesielt med allmennrettede formidlingsformer overfor praksisfeltet. Inntrykket er at det er stor variasjon i formidlingsformer i programmet så langt. Dette kan tyde på at kunnskapsproduksjonen har mange former og er rettet mot mange mottakere. Mange

prosjekter er forsinket i forhold til opprinnelig plan. Det fullstendige bildet av kunnskapsproduksjon og formidling fra prosjektene vil derfor først vise seg på lengre sikt.

Rom for forbedring?

Vår gjennomgang viser at forskningsprogrammet PraksisFoU har en relativt tydelig struktur, med mange utfordringer og spenninger. Alle prosjektene er underveis, og det er derfor for tidlig å kunne vurdere resultater. Hovedinntrykket fra vurderingen er at forskningsprogrammet PraksisFoU er en type satsning som bør videreføres. Når det gjelder *hvordan* innsatsen bør videreføres, vil vi fremheve enkelte forhold som peker seg ut på grunnlag av den mer eksplorerende og drøftende delen av NIFU STEPs vurderingsoppdrag:

- Både generelt i utdanningsforskningen og spesielt i dette programmet er det et høyt aldersnitt. Dette gjelder både blant prosjektledere og stipendiater. Ved en videreføring bør det iverksettes tiltak for å redusere aldersnittet, og øke rekrutteringen av nye grupper forskere.
- Profesjonsorienterte stipendiater med praksisorienterte prosjekter møter en rekke spenninger og utfordringer. Stipendiatene tilknyttet PraksisFoU opplever et spenningsforhold mellom det å være tilknyttet ordinære forskerskoler og /eller doktorgradsprogrammer, samtidig som de har praksisorienterte prosjekter. Det kan ved en videreføring være behov for flere og/eller sterkere støttestrukturer innenfor PraksisFoU-programmet, for eksempel en forskerskole som er spesielt rettet mot stipendiater innenfor praksisnær forskning.
- Det kan være behov for å forsterke bevisstgjøringen rundt spenningene knyttet til samarbeid mellom forskning og praksis. Som tidligere diskutert finnes det ulike oppfatninger av hvordan samarbeid blir forstått og operasjonalisert. Det kan være behov for å tydeliggjøre utfordringene knyttet til utvikling av praksisfeltets rolleforståelse i praksisnær forskning, til ulike samarbeidsformer og operasjonalisering av disse i forskningssammenheng.
- Vurderingen viser betydelig variasjon i typer og omfang av samarbeid med praksisfeltet mellom de ulike prosjektene. Samarbeidet med praksisfeltet er ressurskrevende både når det gjelder prosjektstyring og prosjektorganisering, og i forhold frikjøp av samarbeidspartnere for å delta i prosjektene. Ved en videreføring av programmet bør slike forhold tas inn i planleggingen av ressursinnsatsen.

Selv om PraksisFoU har forholdsvis tydelige tematiske og strukturelle føringer, har programmet gitt rom for et mangfold av prosjekter, og muliggjør utforskning av forholdet mellom kvalitet og relevans i møtet mellom forskning og praksisfelt. Slikt sett bidrar programmet til å utvide et felt som det tradisjonelt ikke har vært mye forsket på i Norge.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Forskningsprogrammet *Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnsopplæringen og lærerutdanningen* (PraksisFoU) ble initiert og finansiert av Utdannings- og forskningsdepartementet (nå Kunnskapsdepartementet) og etablert i 2005. Formålet er å stimulere til utvikling av ny forskningsbasert kunnskap og bidra til kompetanse- og kvalitetsutvikling innenfor barnehagen og grunnsopplæringen (grunnskole og videregående skole) og i lærerutdanningene. Forskningsrådet administrerer programmet. Med en økonomisk ramme på 157 millioner kroner for perioden 2005-2010 er PraksisFoU den største enkeltsatsning innenfor utdanningsforskning som Forskningsrådet hittil har hatt ansvar for.

Den forskningspolitiske konteksten for PraksisFoU kan knyttes til fremveksten av sektorforskningen og styrkingen av de tidligere forskningsrådenes og nåværende Forskningsrådets rolle i forhold til operasjonalisering og administrasjon av departementenes forskningsbehov. I perioden fra 1996 til 2006 har Forskningsrådet hatt ansvaret for ulike utdanningsforskningsprogram. Forskningsprogrammet Kompetanse, utdanning og verdiskaping (KUV) fra 1996-2002, ble avløst av forskningsprogrammet Kunnskap, utdanning og læring (KUL) fra 2003-2007. Av andre forskningsprogram med relevans for utdanningssektoren de senere år kan nevnes programmet Kunnskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutøving (KUPP) fra 1999-2004, Forskningsrådets strategiske høyskoleprogram (SHP), samt programmet Utdanning 2020 som skal igangsettes i 2009.

Den utdanningshistoriske- og politiske konteksten for de ulike utdanningsforskningsprogrammene er blant annet preget av opprettelsen av de statlige høyskolene i 1994 og innføringen av en felles lov for høyere utdanningsinstitusjoner i 1996 med krav om forskningsbasert undervisning. Kvalitetsreformen (St. meld. nr. 16, 2001-2002) har aktualisert FoU-arbeidet ytterligere i sektoren. Konsekvensene er økt vektlegging av den nasjonale FoU-innsatsen generelt og forventninger om mer praksisrettet og praksisrelevant innretning på FoU i profesjonsutdanningene spesielt. Formålet med FoU-arbeidet ved høyskolene er tredelt; FoU skal bidra til regional utvikling, styrking av praksisfeltet og forbedring av undervisningen og utdanningen ved høyskolene (St. meld. nr. 20, 2004-2005). Gjennom å prioritere praksisnær forskning er forskningsprogrammet PraksisFoU ment å besvare disse utfordringene.

PraksisFoU skiller seg fra de fleste andre forskningsprogrammer ved at det stilles særlige krav til at forskningen skjer i tett samarbeid med brukere i sektoren, og at det er særlige krav til praksisrelevans og formidling ut til brukerne. Samtidig forventes PraksisFoU å levere i forhold til vitenskapelige kriterier om kvalitet og relevans. Forskningslitteraturen

om praksisrettet FoU peker på spenninger knyttet til å kombinere disse hensynene. Nedenfor presenteres kort tidligere forskning innenfor dette feltet.

1.2 Tidligere forskning og empiriske studier

Forholdet mellom forskning og praksis er i de siste 10-årene blitt utfordret av teoretisk vitenskapelige betraktninger om behovet for endringer i forskningspolitikken og synet på kunnskapsdannelse (Gibbons et. al 1994). Sentralt i dette står en økende interesse for betydningen av praktisk erfaring for utvikling av innsikt og kompetanse (Høie 2001). Den overordnede programplanen for PraksisFoU omtaler brukermedvirkning som samarbeid der aktører inngår som aktive parter i forskningsprosjektene. Innenfor blant annet aksjonsforskningen, teorier og metodikk om ”teacher research” og fokus på lærerrefleksjon har praktikerens rolle som forsker i eget klasserom blitt fremhevet som én vei mot forbedring og profesjonalisering av praksis (Stenhouse 1975, Hoel 2000).

I den amerikanske litteraturen omtales forskning der forskere og praktikere samarbeider som ”collaborative research” (Clark et. al. 1996, Kyle & McCutcheon 1984, Allen & Shockley 1996, Tinkunoff & Ward 1983) . Utviklingen av samarbeidsforskningen er utledet av tidlig aksjonsforskning og bestemte retninger innenfor kvalitativ forskning. Dette forklares med at disse forskningstradisjonene har bestemte karakteristika som passer godt overens med samarbeidsforskningen. Den tidlige aksjonsforskningen og deler av den kvalitative forskningen gir muligheter til å fokusere problemstillinger med relevans for praktikere innenfor en bestemt setting, samt at det er rom for flere perspektiver (både teoretikerens og praktikerens) innenfor ett og samme studium (Kyle & McCutcheon 1984:174, Oja & Smulyan 1989:11). Samarbeidsforskning defineres i litteraturen på flere måter. Clark et. al (1996:195-196) viser til fire avgrensninger:

1. ”ensuring the understanding and participation of all parties in all phases of the research process”
2. “teachers, researcher and trainer developers working with parity and assuming equal responsibility to identify, inquire into and resolve the problems and concerns of classroom teachers”
3. “in which the subjects are involved in developing the research questions, choosing the methodology, and writing results. There is joint ownership of the project, and thus there is true collaboration”
4. “Collaboration means working together in ways that exchange mutual help.”

Definisjonene varierer blant annet i grad av likeverdighet mellom forskerne og lærere. Nettopp spørsmålet om prosjekters eierskap og grad av symmetri mellom teoretikere og praktikere er sannsynligvis en av de mest sentrale problemstillingene, og hovedutfordringene i forskningssamarbeidet (Jonsson 2001, Krüger 2001, Kyle & McCutcheon 1984, Eikeland & Fossetøl 1998, Askling 1997, Rönnerman 2001).

Mye av litteraturen som omhandler lærerforskning, forskning på praksis og forholdet mellom praksis og teori har sitt utgangspunkt i Argyris og Schön (1991) som har kategorisert aksjonsforskning i tre former/typer. Kategoriene legger til grunn at det finnes tre utgangspunkter for aksjonsforskningen og at disse virker inn på både forskningsmetode og resultat:

- ”Action research”, der forskeren tydelig tar utgangspunkt i et praktisk problem og befinner seg dermed nær praktikerens og dennes verden.
- ”Participating action research”, der praktikerens deltar som subjekt og medforsker, noe som innebærer at praktikerens er nær forskeren og dennes verden.
- ”Action science”, der både det praktiske og det forskningsmessige vektlegges, samt betydningen av muligheter for spontan forskningsutvikling ut fra både praktiske og forskningsmessige interesser. (Argyris & Schön 1991)

Kategoriene opprettholder på mange måter et skille mellom teori og praksis. I de to første kategoriene må enten forskeren eller praktikerens forsøke å innta eller nærme seg den andres verden og samtidig gjennom dette fjerne seg fra sin egen. Den siste kategorien kan fremstå som et kompromiss mellom de to verdener, samtidig som grensen mellom de to opprettholdes gjennom skillet i forskningsinteresse.

Allen og Shockley (1996:220) hevder å ha identifisert det de kaller et ”kulturelt skifte” i amerikansk utdanningsforskning. Skiftet kjennetegnes av flere systematiske endringer som har utløst en rekke nye spørsmålsstillinger og usikkerhet omkring endrede roller, relasjoner og diskurser mellom såkalte skolebaserte forskere og universitetsbaserte forskere. De tradisjonelle definisjonene av forskning og forsker utfordres av disse endringene, og i følge Allen og Shockley (1996) viser det kulturelle skiftet i utdanningsforskningen seg gjennom at flere lærere utfører aksjonsforskning, flere forskere samarbeider med lærere og noen forskere blir lærere, enten gjennom sitt arbeid med universitetsundervisningen eller som lærer i skolen. Videre viser de til at det vokser frem internettbaserte nettverk bestående av lærere, at fagtidsskrifter i økende grad antar artikler skrevet av lærere, at nye fagtidsskrifter som retter seg spesielt mot forskning utført av lærere etableres og at forskere deltar i å etablere lærerforskningsfellesskap. Allen og Shockley (1996:220) hevder på grunnlag av dette at forskningen som felt utvides og at virksomheten redefineres. Hvilken retning disse endringene tar er imidlertid usikkert; skiftet kan bringe den skolebaserte og den universitetsbaserte forskningen nærmere hverandre, eller motsatt medføre at de glir fra hverandre.

1.2.1 Spenninger i feltet mellom teori og praksis

Forholdet mellom forskning på utdanning og pedagogisk praksis har vært utsatt for kritikk for manglende evne til gjensidig kunnskaps- og erfaringsoverføring (Brulin 1998, Eikeland & Fossetøl 1998). Ericson og Johansson (1998:137) stiller spørsmål til betraktningene hos Gibbons m.fl. (1994) om den nye kunnskapsproduksjonen. De hevder at den nye

kunnskapsproduksjonen fremstilles som så og si friksjonsfri, og ikke tar høyde for de problemer og konflikter som ligger latent i forholdet mellom praksis og forskning.

I amerikanske studier omhandler kritikken; 1) at forskningen ikke oppfattes som relevant og 2) at den ikke er tilgjengelig for praksisfeltet (Galassi et.al. 2001:75, Tikunoff & Ward 1983). Problemstillinger om et for distansert forhold mellom teori og praksis i utdanningsforskningen, i pedagogisk forskning og i læreres praksis er altså ikke ny. I kjølvannet av denne kritikken argumenteres det for at forskere og lærere bør arbeide tettere sammen for å imøtekomme utfordringene. Dette er elementer vi finner igjen i argumentasjonen for PraksisFoU programmet.

Tikunoff og Ward (1984) hevder at den dominerende lineære FoU-strategien innenfor utdanningsfeltet, med fasene; forskning-utvikling-spredning og anvendelse/implementering, ikke passer overens med hvordan lærere arbeider. De hevder at en svakhet ved den tradisjonelle FoU-strategien er at læreren innenfor denne konteksten blir betraktet som passiv bruker av forskningsresultater. En annen svakhet er at trinnene innenfor den lineære strategien har blitt isolert fra hverandre på grunn av spesialisering og etablering av profesjonelle grupper med ansvar for de ulike oppgavene. Tikunoff og Ward (1984) viser til at en slik oppdeling i spesialiserte faser fører til at lærere har blitt ytterligere isolert fra forsknings- og utviklingsarbeidet. De hevder at som en konsekvens har lærere jevnlig fått svar på spørsmål de aldri har stilt, og løsninger på problemer de ikke har. Den strukturelle, fysiske, hierarkiske og tidsmessige avstanden mellom forskningsfeltet og praktikerfeltet har ført til at forskning har vært utdatert og irrelevant når den endelig har nådd praksisfeltet.

Tikunoff og Wards (1984) løsning ble å lete etter et alternativ til den lineære forsknings- og utviklingsstrategien, og som i større grad involverer lærere i forskningsprosessene. Ved å studere ulike former for forskningssamarbeid som inkluderer lærere i undersøkelser som har til hensikt å løse lærernes problemer viser de til at det er større sannsynlighet for at resultatene vil bli brukt. Dette forutsetter imidlertid: 1) Involveringen må være fra begynnelsen av undersøkelsen, 2) felles utforming av forskningsspørsmål og 3) at tidsforskjellen mellom forskningsaktiviteten og læreraktiviteten begrenses.

Møller (1996) viser i en litteraturgjennomgang (Kalleberg 1995, Sandberg 1982, Carr & Kemmis 1986, Stenhouse 1975, Argyris & Schön 1978) at det ofte presenteres et spenningsfelt mellom aksjonsforskning som profesjonell praksis og som vitenskapelig praksis. Spenningen står mellom to motstående syn på metodisk tilnærming, begrunnelsene for aktiviteten og forventningene til den. Hun viser til at aksjonsforskning som profesjonell praksis ofte karakteriseres av at sluttproduktet av forskningen i hovedsak vil være å foreslå tiltak som skal utvikle praksis, som motsetning til forskningspublisering. Den profesjonelle praksisen oppfattes å ha tilknytning til den politiske dimensjonen, og kjennetegnet av ideologi, normer og handlingstvang. I motsetning til den profesjonelle praksisen karakteriseres vitenskapelig praksis av systematikk, etterprøvnbarhet og sannhetssøken. Slik

Møller beskriver det, omfatter aksjonsforskning som vitenskapelig praksis både det handlingsrettede og en orientering mot teoriutvikling (Møller 1996). Møller peker på behovet for å utfordre spenningen og skillet mellom profesjonell praksis og vitenskapelig praksis. Hun viser til at skillet mellom politikk og vitenskap de siste 20 årene nærmest er forvitret og at politikken stadig blir mer forskningsavhengig og at den politiske praksis er blitt mer kunnskapsintensiv. Møller foreslår en mer samtlende tilnærming og vil legge til grunn at aksjonsforskning som forskningsstrategi bør defineres tosidig: "...en virksomhet som skal produsere ny vitenskapelig kunnskap, og som også skal bidra til forbedringer i det felt som studeres, blant annet gjennom aktiv deltakelse fra forskere" (Møller 1996:75).

1.2.2 Erfaringer fra nordiske studier

Evalueringer av norsk lærerutdanning¹ (Norgesnettrådet 2002, NOKUT 2006) viser hvordan lærerutdanningene fungerer i et spenningsfelt mellom teori og praksis. Innenfor profesjonsutdanningene generelt, og utdanningsforskningen spesielt har forholdet mellom teori og praksis lenge vært debattert. I arbeidet med oppfølgingen av NOKUT-evalueringen ble det påpekt at erkjennelse av spenningenes berettigelse er første steg i utviklingen av lærerutdanningen (UHR 2008).

Ideen om samarbeid mellom forskere og lærere er altså ikke friksjonsfri. Et nærliggende nordisk eksempel er kanskje særlig svensk sektororientert utdanningsforskning (Thelin 2009). En nylig gjennomført svensk studie av lærere i forskerutdanning (såkalte lærardoktorander) viser blandede erfaringer. Ordningen med lærerdoktorandene inngår som et blant flere virkemidler innenfor et svensk utdanningsforskningsprogram initiert av Skolverket i 2001. Ambisjonen var å føre teori og praksis sammen gjennom erfarne læreres praksisbaserte doktorgradsprosjekter finansiert som spleiselag mellom Skolverket, en høyere utdanningsinstitusjon og den kommunen læreren opprinnelig var ansatt i. Studien viser nedslående funn i form av akademias manglende forståelse, ivaretagelse og anvendelse av disse doktorandenes profesjons- og erfaringsbaserte kunnskaper. På den andre siden fremstår både kommune som medfinansør og skole som arbeidsplass som skeptiske, fraværende og tause (Thelin 2009). Organisasjonsmessige og strukturelle faktorer i forskerutdanningen fører lærerdoktorandene inn i academia – men også bort fra praksis- og profesjonsorienteringen. I skjæringspunktet mellom teori og praksis beskriver lærerdoktorandene seg selv som å "leva i ingenmansland, betraktas som svikare av skolan och som oakademiska i universitetssammanhang..." (Thelin 2009). Programmet har likevel på mange måter lykket rent akademisk i og med at av totalt 32 kandidater hadde 19 disputert ved utgangen av 2008. I løpet av 2010 vil samtlige kandidater ha fullført doktorgradsutdanningen etter planen. Studien konkluderer med at det ikke er nok med et 'top-down'-perspektiv på forskningstilknytningen, men at det også er et behov for et

¹ I Norgesnettrådets evaluering i 2002 ble utvalgte Praktisk-pedagogiske-, allmenn-, og førskolelærerutdanninger evaluert. I NOKUTs evaluering i 2006 ble samtlige allmennlærerutdanninger evaluert.

'bottom-up'-perspektiv og at disse to føres sammen i eksempelvis lærer- og forskerutdanninger.

1.2.3 Praksisrettet FoU i lærerutdanningen

I hvilken grad FoU i lærerutdanningen er praksisrettet, har vært tema for flere tidligere undersøkelser. I 2006 foretok NIFU STEP en spørreskjemaundersøkelse blant det faglige personalet (unntatt høyskolelærerne) ved de statlige høyskolene (Larsen & Kyvik 2006). Som en del av denne undersøkelsen ble personalet i allmennlærer- og førskolelærerutdanningene bedt om å besvare et tilleggsskjema om praksisrettet FoU. Vi skal i det følgende gjengi en del av resultatene fra denne undersøkelsen. Formålet er å gi et bilde av omfang og innretning på praksisrettet FoU i disse to utdanningene, som et utgangspunkt for vurderingen av forskningsprogrammet Praksisrettet FoU.

Hvor vanlig er det å drive med FoU rettet inn mot praktiske formål i allmennlærer- og førskolelærerutdanningene? I undersøkelsen ble dette definert som FoU-arbeid i direkte tilknytning til praksisfeltet (skole/barnehage/SFO), og også det FoU-arbeid som er rettet mot å forbedre undervisningen i profesjonsutdanningen. 61 prosent av personalet i allmennlærerutdanningen og 73 prosent av personalet i førskolelærerutdanningen oppga at de drev slikt FoU-arbeid.

I tabell 1.1 har vi bare tatt med de som oppga at de drev FoU-arbeid rettet inn mot praksisfeltet eller profesjonsutdanningen. Det viser seg at det er flere som i større grad retter FoU-arbeidet inn mot praksisfeltet enn mot undervisningen, men også at mange oppgir at de er orienterte mot begge formål. Dette gjelder for både allmennlærerutdanningen og førskolelærerutdanningen.

Tabell 1.1 Innretningen på praksisrettet FoU blant fast faglig personale i allmennlærerutdanningen og førskolelærerutdanningen. Prosent.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt/ ubesvart	Sum	(N)
<i>Innretning mot praksisfeltet</i>						
Allmennlærerutdanningen	61	21	4	14	100	(325)
Førskolelærerutdanningen	73	11	4	12	100	(100)
<i>Innretning mot undervisning</i>						
Allmennlærerutdanningen	48	32	3	17	100	(325)
Førskolelærerutdanningen	51	24	7	18	100	(100)

Tabell 1 og 2 i Appendix viser at problemstillingene i denne type FoU-arbeid naturlig nok er hentet fra praksisfeltet, det vil i første rekke si fra det faglige personalets egne erfaringer fra praksisfeltet og i mindre grad etter initiativ fra personer i praksisfeltet. Det er imidlertid vanligere at FoU-arbeidet utvikles i samarbeid med praksisfeltet; både i allmennlærerutdanningen og førskolelærerutdanningen oppga halvparten av personalet at de i stor eller noen grad hadde slikt samarbeid. Flertallet i begge utdanningene oppga

dessuten at FoU-arbeidet i stor eller noen grad er knyttet til høyskolens undervisning. Når det gjelder deltakelse av studenter i FoU-prosjekter viser det seg at dette er mer vanlig i allmennlærerutdanningen enn i førskolelærerutdanningen.

Tabell 3 og 4 i Appendix viser formålene med FoU-arbeidet. I det store og hele er det relativt små forskjeller mellom allmennlærerutdanningen og førskolelærerutdanningen. I begge utdanningene er de viktigste siktemålene med FoU-arbeidet å bidra til bedre praksis blant profesjonsutøverne og å forbedre høyskolens undervisning. I førskolelærerutdanningen er det dessuten et viktig formål å bevisstgjøre praksisfeltets aktører. Innretningen mot praksisfeltet var med andre ord tydelig i lærerutdanningen da programmet PraksisFoU startet.

1.2.4 Kompetanseheving

PraksisFoU skal bidra til å forbedre undervisningen og utdanningen ved høyskolene blant annet gjennom styrking av kompetansen i lærerutdanningen. Kartlegginger av personalressursene innenfor norsk pedagogisk forskning og utdanningsforskning viser at høyskolene har noen særegne trekk sammenlignet med den øvrige FoU-sektoren. Personalressursen har vært stabil på 2000-tallet (Forskningsrådet 2003, Borgen m.fl. 2004, Borgen m.fl. 2007). Tall fra 2007 viser at nesten to tredjedeler av utdanningsforskerne ved høyskolene var tilsatt i førstelektor- eller høyskolelektorstilling, det vil si stillinger som ikke krever doktorgrad (Gunnes 2009). Totalt hadde 28 prosent av alle utdanningsforskerne i Norge doktorgrad i 2007. Andelen med doktorgrad var den samme ved universitetene og miljøene i instituttsektoren, 42 prosent, mens doktorgradsandelen ved høyskolene var 17 prosent. Av utdanningsforskerne ved høyskolene hadde fem prosent professorkompetanse i 2007 (Gunnes 2009). Selv om en stor andel av FoU i lærerutdanningen er praksisrettet (Larsen & Kyvik 2006), er det få forskere på førsteamanuensis/professornivå. Ambisjonene om kompetanseheving av faglig personale i høyskolene innenfor FoU gjennom PraksisFoU er på denne bakgrunn et viktig bidrag i forhold til å besvare utfordringene for feltet.

Videre i denne rapporten omtales allmenn- og førskolelærerutdanningene med samlebetegnelsen "lærerutdanningen".

1.3 Vurderingen

NIFU STEP gjennomfører på oppdrag for Forskningsrådet denne vurderingen av forskningsprogrammet Praksisrettet FoU for barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningen. Forskningsrådet ønsker gjennom denne uavhengige vurderingen å få nærmere belyst og vurdert de strategiske prioriteringene og virkemidlene i programsatsingen i forhold til grad av måloppnåelse.

Forskningsrådet oppnevnte et programstyre for PraksisFoU som ledes av professor Svein Lorentzen. I tillegg ble det tilsatt en forskningskoordinator for programmet. På oppdrag fra programstyret for PraksisFoU har forskningskoordinator gjennomført en porteføljeanalyse for å se nærmere på hvordan prosjektene som er tildelt midler i PraksisFoU samlet møter intensjoner, innholdsbeskrivelse og ambisjoner gitt i Kunnskapsdepartementets oppdragsbrev. Porteføljeanalysen forelå i slutten av mars 2009. NIFU STEPs uavhengige vurdering av programmet skal sammen med porteføljeanalysen danne kunnskapsgrunnlag for klargjøring av om og eventuelt hvordan innsatsen tilknyttet PraksisFoU bør videreføres.

I tillegg etterspør Forskningsrådet en nærmere beskrivelse og vurdering av andre virkemidler som kan styrke FoU-kompetansen i lærerutdanningene og utdanningsforskningens kvalitet og relevans, vurderinger knyttet til programsatsing, forskerskoler og andre virkemidler i regi av Forskningsrådet. Dette utgjør den eksplorative og drøftende delen av NIFU STEPs vurderingsoppdrag.

Oppdraget skal per vår 2009 belyse og vurdere de strategiske prioriteringene og virkemidlene i programsatsingen i forhold til grad av måloppnåelse. Det fremgår av tilgjengelige dokumenter at mange prosjekter er forsinket i forhold til opprinnelig plan. Gjennomgangen av programmet våren 2009 vil på denne bakgrunn til dels ha karakter som midtveivurdering, med en kartleggingsdel som bygger på porteføljeanalysen som ble tilgjengelig i slutten av mars, samt en eksplorative del.

1.3.1 Problemstillinger

Vurderingen av programmet må forholdes til resultatmålene og indikatorene som programmet opererer med. Står resultatmål og indikatorer i et forhold til hverandre som kan bidra til de langsiktige målene? Er det sammenheng mellom langsiktige mål og konkrete, kvantitative indikatorer? I hvilken grad har programmet bidratt til å skape generaliserbar kunnskap?

En vurdering skal også knyttes til metodeprofilen i prosjektene. Ut fra programmets prosjektkatalog ser det ut til at mange prosjekter har en metodisk strategi som skal ivareta kravene om studentinvolvering og praksisinvolvering. Et dilemma når det gjelder praksisnær forskning, er ivaretagelse av forskningsetiske problemstillinger. Mange prosjekter er i metoden "aksjonsrettet". I hvilken grad ivaretas personvern hensyn? Hva har metodeprofilen bidratt til så langt? Hva forventes det å føre til?

I forhold til den eksplorative og drøftende delen er det noen spørsmål som kan forfølges fordi de kan synes å hindre eller svekke mulighetene til å nå de overordnede målene om en styrket lærerutdanning, styrket FoU-kompetanse i lærerutdanningene og utdanningsforskningens kvalitet og relevans. Aktuelle spørsmål er i hvor stor grad prosjektene bidrar til å belyse interne forhold i lærerutdanningene. Hvilke trekk internt i lærerutdanningene styrker eller svekker utviklingen av praksisnær FoU? Er kravet om

lærerutdanningstilknytning en styrke eller svakhet ved programmet? Hva skal eventuelt til for å nå disse målsetningene?

På denne bakgrunn legges følgende overordnede problemstillinger til grunn for vurderingen:

1. Er prosjektene på "rett vei" i forhold til planene og programmets mål? Hva er erfarte utfordringer, gevinster av denne typen program og organiseringen så langt?
2. Hva er kunnskapsproduksjon så langt? Hvordan er formidlingsplanene realisert så langt? Hva anses som utfordringer i forhold til ambisjonene om å formidle tilbake til praksis i form av forslag til tiltak?

1.3.2 Data og metode

Vurderingen benytter seg av en rekke ulike datakilder og metoder for innsamling av data i forhold til de tema som skisseres nedenfor. I innsamlingen av data synes det mest hensiktsmessig å benytte en kombinasjon av flere metoder:

E-postundersøkelser

Innenfor rammen for denne vurderingen har vi sett det som mest hensiktsmessig å gjennomføre e-postundersøkelser til tre ulike informantgrupper.

1. E-postundersøkelse til prosjektlederne i programmet
Samtlige av prosjektlederne i de 32 prosjektene innenfor PraksisFoU har blitt forespurt om å delta i e-postundersøkelsen. Det ble purret to ganger. Personer som er prosjektleder for mer enn ett PraksisFoU-prosjekt, ble bedt om å fylle ut ett spørreskjema per prosjekt. Totalt svarte 31 av prosjektlederne, noe som utgjør en svarprosent på 97.² Resultatene fra denne e-postundersøkelsen presenteres i hovedsak i kapittel 3.
2. E-postundersøkelse til de 23 doktorgradsstipendiatene i programmet
Samtlige av stipendiatene som er tilknyttet de 32 prosjektene innenfor PraksisFoU har blitt forespurt om å delta i e-postundersøkelsen. Det ble purret to ganger. Totalt svarte 18 av stipendiatene, noe som utgjør en svarprosent på 78. Resultatene fra denne e-postundersøkelsen presenteres i hovedsak i kapittel 4.
3. E-postundersøkelse til samarbeidspartnere i praksisfeltet
E-postundersøkelsen gikk ut til samarbeidspartene tilknyttet ulike prosjekter innenfor PraksisFoU. Kontaktinformasjon og utvalg er basert på opplysninger fra prosjektlederne. Til sammen 67 personer ble kontaktet. Ni personer falt bort pga feil e-postadresser. I tillegg falt to bort fordi de mente de ikke kunne defineres som samarbeidspartnere. Det ble purret to ganger. Totalt svarte 16 personer, noe som utgjør en svarprosent på 29.

Vi har i denne sammenheng skilt mellom samarbeidspartnere som fungerer som representant for skole/barnehageeier, ansatte i skole/barnehage, studenter, og andre.

² En prosjektleder var bortreist i intervjuperioden.

Samtlige svar er fra representanter for skole/barnehageeier og ansatte i skole/barnehage. Resultatene fra denne e-postundersøkelsen presenteres i hovedsak i kapittel 5.

Intervjuer

Som del av datagrunnlaget er det gjennomført intervjuer med et utvalg av prosjektledere, forskningskoordinator, formidlingskoordinator, leder samt medlemmer i programstyret, et utvalg personer fra praksisfeltet, samt andre praksisrelevante aktører. Utvalget ble gjort på grunnlag av porteføljeanalysen og informasjon fra prosjektlederne. Studenter har ikke vært identifiserbare blant de vi har fått oppgitt som samarbeidspartnere. På grunn av prosjektets ramme har vi vurdert telefonintervjuer til å være den mest hensiktsmessige tilnæringsform.

Vi sendte ut forespørsel om intervjuer på e-post ut fra et kriterium om spredning innenfor prosjektporteføljen i programmet. En forespørsel ble sendt på e-post til 11 av de 32 prosjektlederne, og alle svarte ja til å bli intervjuet. I utgangspunktet ble 14 av de 23 stipendiatene forespurt per e-post om intervju. Etter to purringer har vi gjennomført intervjuer med sju av disse. Videre ble det sendt ut e-post med forespørsel om intervju til 26 av de 58 samarbeidspartnerne som vi hadde fått oppgitt fungerende e-postadresser til. Kontaktinformasjon og utvalg er basert på informasjon fra porteføljeanalysen og opplysninger fra prosjektlederne. Tre samarbeidspartnere falt bort fordi de mente de ikke kunne defineres som samarbeidspartnere. Etter to purringer har vi gjennomført intervju med seks samarbeidspartnere. I tillegg var to som først sa seg villige til å bli intervjuet ikke tilgjengelige på avtalt tidspunkt, og de fant ikke nytt tidspunkt for intervju. Disse seks dekker samarbeidende aktører fra barnehage, grunnskole, samt skoleeier, og representerer seks prosjekter.

I tillegg ble det sendt ut e-post med forespørsel om intervju til medlemmene i programstyret. En av disse besvarte vår henvendelse og er intervjuet. Forskningskoordinator, formidlingskoordinator samt leder av programstyret er intervjuet.

Supplerende datakilder

Eksisterende datakilder som porteføljeanalysen samt skriftlige dokumenter knyttet til driften av programmet, har også vært viktige. Vi har foretatt en sammenligning med en spørreundersøkelse om FoU i lærerutdanningene rettet inn mot praksisfeltet (Larsen & Kyvik 2006), samt en sammenligning med en spørreundersøkelse blant stipendiater i det svenske Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommittéen (UVK) (Borgen, Olsen & Aasen 2008).

1.4 Rapportens oppbygging

I neste kapittel presenteres Forskningsprogrammet PraksisFoU – innretning og portefølje. Dette omfatter en beskrivelse av programmets hovedområder, overordnede målsettinger,

delmål, målgrupper, programmets struktur, samt resultatmål og resultatindikatorer. Deretter oppsummeres hovedfunnene fra porteføljeanalysen av prosjektene som inngår i programmet. I kapittel 3 ser vi nærmere på ulike sider ved prosjektene som inngår i PraksisFoU. I kapittel 4 gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen og intervjuer av stipendiater tilknyttet PraksisFoU-programmet. I kapittel 5 presenteres resultater fra intervjuer og epost-undersøkelsen av samarbeidspartnere i praksisfeltet. I avslutningskapitlet diskuteres hovedfunnene fra de empiriske kapitlene opp mot de sentrale problemstillingene vi behandler i denne rapporten.

2 Forskningsprogrammet PraksisFoU – innretning og portefølje

2.1 Programmets hovedområder

Det overordnede målet for PraksisFoU er å 1) bidra til kunnskapsutvikling som styrker kvaliteten i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning, 2) fremme FoU-arbeidet i lærerutdanningene og 3) bedre sammenhengen mellom yrkesutdanning og yrkesutøving.

Under denne hovedmålsettingen beskriver forskningsprogrammet følgende delmål:

- å fremme lærende organisasjonskulturer i skoleverk og lærerutdanning
- å bedre praksisrelevans i lærerutdanningene
- å heve praktisk rettet FoU-kompetanse hos lærerutdannere og lærerstudenter
- å bygge nettverk og samarbeid om praksisrettet FoU i skole og lærerutdanning
- å bidra til praktisk anvendelse av forskningsresultatene

Målgruppene er førskolelærerutdannere, førskolelærerstudenter, tilsatte i barnehagen og barnehageeiere, lærerutdannere, lærerstudenter, skoleeiere, skoleledere og lærere i grunnopplæringen. Det er en forutsetning at ett eller flere lærerutdanningsmiljøer deltar aktivt i alle prosjekter i programmet.

Barnehagedelen av programmet er tematisk inndelt i følgende områder:

- barnehagens innhold og barns læring og utvikling
- barnehagen som organisasjon
- forholdet mellom yrkespraksis og førskolelærerutdanning

Grunnopplæringsdelen av programmet er tematisk inndelt i områdene:

- læringsprosesser og læringsutbytte
- organisering for læring
- yrkespraksis og lærerutdanning

I tillegg inngår som en øremerket del av programmet noen prosjekter rettet mot barn med nedsatt funksjonsevne.

2.2 Programmets struktur

Programmet PraksisFoU er initiert og finansiert av Utdannings- og forskningsdepartementet (nå Kunnskapsdepartementet) som i oppdragsbrev av 19.05.2005 ba Forskningsrådet om å administrere arbeidet med programmet. Formålet med programsatsningen var ved oppstart: ”å tilføre ny, forskningsbasert kunnskap på sentrale områder for grunnopplæringen, i organisert samarbeid mellom skoleeier og institusjoner som driver lærerutdanning, og med lærerutdanningsinstitusjonene som prosjektansvarlige

for det FoU-arbeidet som skal utføres.” (Programplanen, s. 4). I forhold til andre forskningsprogrammer har PraksisFoU forholdsvis tydelige tematiske og strukturelle føringer som skal bidra til å sikre kvalitet og relevans. Det nye Kunnskapsdepartementet ble fra høsten 2005 ble tillagt det statlige ansvaret for barnehagene, og i brev av 05.07.2006 ble Forskningsrådet bedt om å utvide Program for praksisrettet FoU til også å gjelde barnehagesektoren. Den årlige bevilgningen var på 15,5 mill kroner, og det var en forutsetning at 2,5 mill. kroner av disse skulle benyttes til forskning om barnehagebarn med nedsatt funksjonshemming. I følge programplanen er det et krav til prosjekter som mottar støtte gjennom PraksisFoU at de skal ha høy forskningsmessig kvalitet, høy relevans og at resultater fra prosjektene skal gjøres tilgjengelig for andre forskningsmiljø og brukergrupper.

For alle prosjektene i PraksisFoU gjelder krav om å:

- dokumentere elementer av nettverksbygging mellom flere lærerutdanningsinstitusjoner eller fagmiljøer
- bidra til kompetanseheving blant personalet ved institusjonene
- bidra til studentinvolvering
- bidra til rekruttering av ny forskerkompetanse og inkludere personer med ulike kompetansebakgrunn

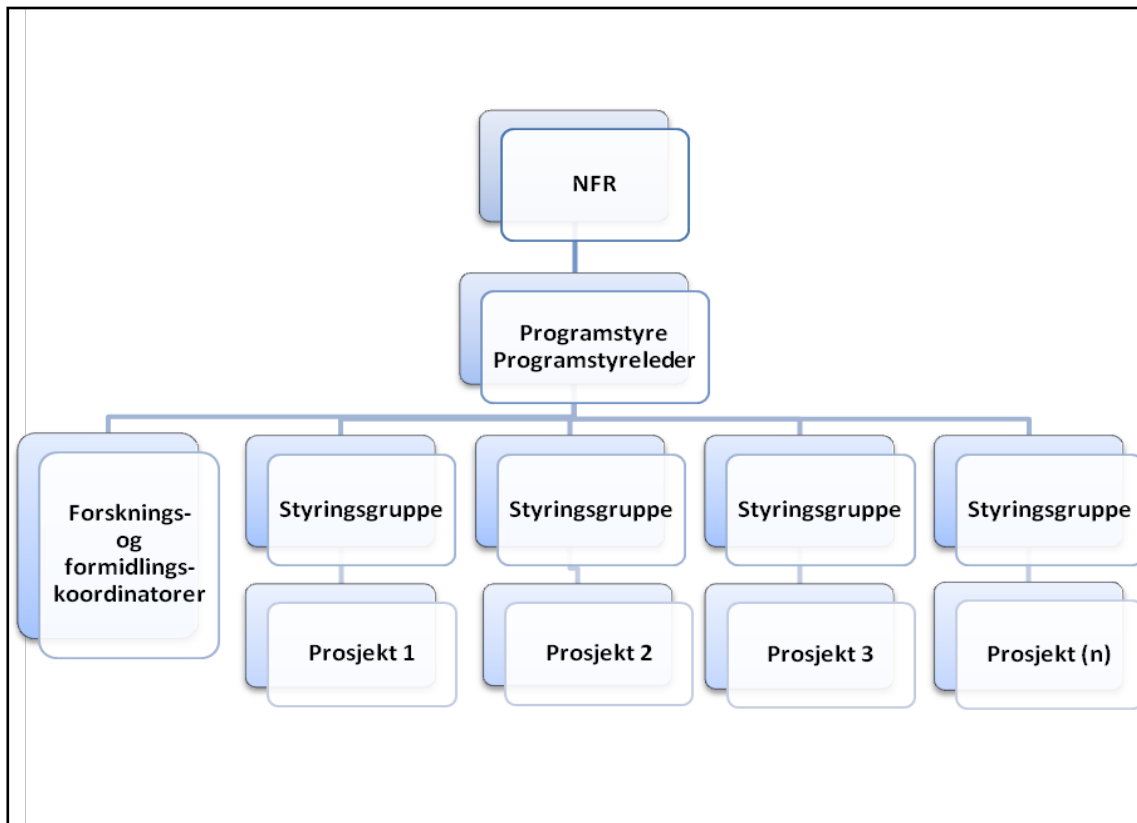
Videre er det en forutsetning at prosjektleder har forskningskompetanse på doktorgradsnivå eller tilsvarende. Dessuten forutsettes aktiv ressursinnsats fra deltagende institusjoners side, dvs. økonomi- og tidsressurs. Det er krav om en styringsgruppe der alle parter i prosjektet deltar. Se figur 2.1: *PraksisFoU-programmets struktur*.

Programstyret ønsket å ta i bruk ulike virkemidler for å bidra til utvikling, gjennomføring og oppfølging av forskningsprosjektene. Blant virkemidlene har vært nettverk, seminarer og konferanser, allmenn- og brukerrettet formidling, vitenskapelig formidling og publisering, og internasjonalisering.

Programmet har tilsatt en forskningskoordinator som fungerer som bindeledd mellom Forskningsrådet, programstyret og prosjektene. Det er tilsatt en formidlingskoordinator i programmet som blant annet ivaretar arbeidet med ”Plan for kunnskapsdeling og formidling” som er en konkret tiltaksplan for hvordan PraksisFoU skal arbeide med formidling gjennom hele programperioden. Hensikten med planen er å bidra til å skape forutsigbarhet i formidlingsarbeidet, sikre at alle målgrupper i programmet nås og synliggjøre programmet på den utdanningspolitiske dagsorden. Planen er revidert hvert år.

Det har imidlertid ikke vært en del av mandatet i denne vurderingen av PraksisFoU å vurdere koordinatorenes roller i programmet.

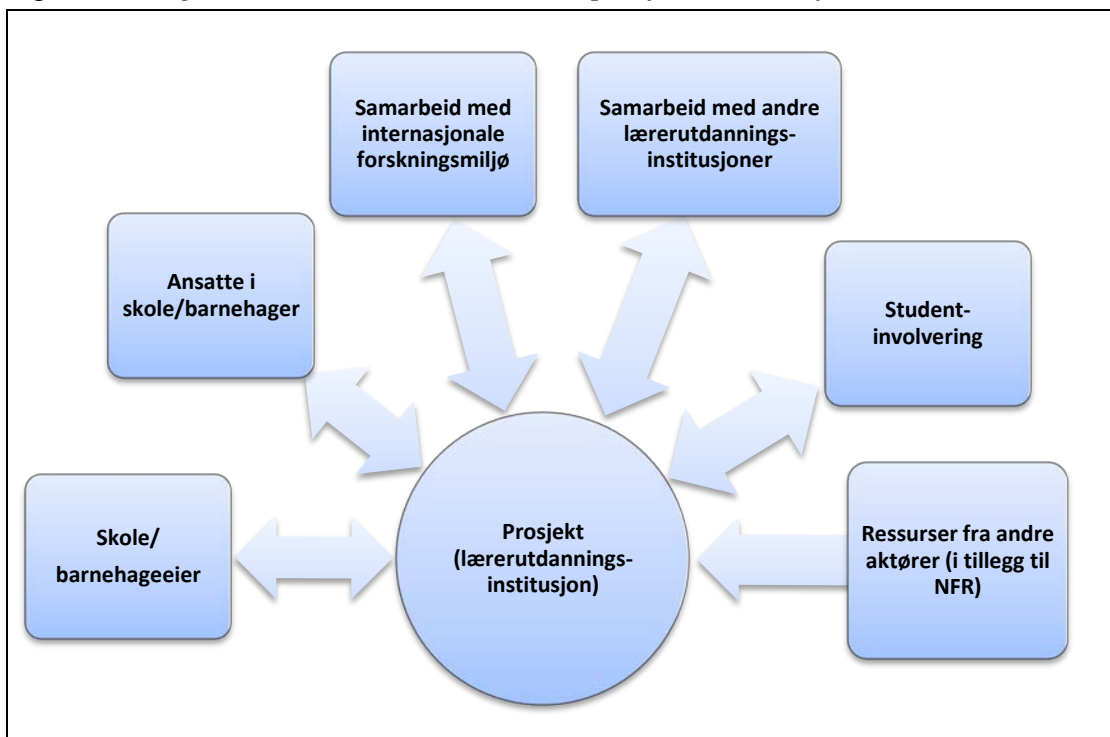
Figur 2.1 *PraksisFoU-programmets struktur*

PraksisFoU karakteriseres blant annet ved tydelige føringer angående organisering, forankring og samarbeid, og en samarbeidsstruktur. Et sentralt trekk ved programmet som omfatter grunnopplæringen er kravene til at *brukermedvirkning* skal gjennomsyre organisering, forankring og samarbeid mellom skoleeier og lærerutdanningsinstitusjon. Forskningsprosjektene innenfor grunnopplæringen skal i følge programplanen (s.5) være forankret i skoleeiers behov og utviklingsplaner, og utvikles i samarbeid mellom prosjektansvarlige forskningsinstitusjon og skoleeier.

Kravene til *brukermedvirkning* som stilles i barnehagedelen av programmet går ut på at en eller flere førskolelærer institusjoner skal ta aktiv del i alle prosjekter. Det som skiller barnehagedelen fra grunnopplæringsdelen er at det ikke stilles et absolutt krav til en lærerutdanningsinstitusjon som ansvarlig søker i barnehagedelen. Det stilles heller ikke et absolutt krav om at barnehageeier skal være aktiv part i søknad og forskningsprosjekt. En oversikt over de ulike samarbeidspartene som inngår i prosjektene i PraksisFoU er fremstilt i figur 2.2: *Diagram over samarbeidsstruktur i prosjektene innenfor PraksisFoU.*

Figur 2.2 Diagram over samarbeidsstruktur i prosjektene innenfor PraksisFoU

Innledningsvis i programplanen pekes det på at realiseringen av et reelt FoU-samarbeid antagelig vil være den største utfordringen for programmet, og at denne utfordringen ligger i at "forskningsinstitusjonens tradisjonelle definisjonsmakt må vike plassen for en kollektiv prosess der skoleeier og skoler spiller en viktig rolle gjennom hele FoU-prosessen." Denne vurderingen har ikke som mandat til å se spesielt på programmets struktur. Tatt i betraktning at mange av prosjektene er i starten eller midtveis i prosjektperioden, vil det være rimelig å komme tilbake til en evaluering angående organisering, forankring og samarbeid når programsatsingen er i avslutningsfasen.

2.3 Resultatmål og resultatindikatorer

Sentralt i programplanen er kravet om å etablere et samarbeid mellom lærerutdanning og skoleeier for å kunne søke støtte fra programmet. Det vises til at kravet er satt for å tydeliggjøre at det er nødvendig med systematisk, praksisrettet FoU for å styrke og fornye lærerutdanningene. I dette ligger både kortsiktige og langsiktige forventninger.

I programplanen er de kortsiktige og mer langsiktige forventningene konkretisert slik det er vist i tabell 2.1: *Resultatmål og resultatindikatorer for grunnopplæringen og lærerutdanningen.*

Tabell 2.1 Resultatmål og resultatindikatorer for grunnopplæringen og lærerutdanningen

Resultatmål	Resultatindikatorer
Utvikle skolen som lærende organisasjon • Fleksibel organisering • God ledelse • Dyktiggjøring av lærere • Elever med høyt læringsutbytte • Evne og vilje til kritisk egenvurdering	Antall relevante prosjekter finansiert av programmet • Gjøre resultatene fra prosjektene tilgjengelige for implementering
Styrke kompetansen hos det faglige personalet i lærerutdanningsinstitusjonene • FoU-kompetanse • Forskerrekruttering • Tverrfaglig samarbeid • Regionale og nasjonale nettverk • Internasjonale nettverk	Antall førsteopprykk/nytilsetninger • Antall/kvalitet av rapporter/papers finansiert av programmet • Antall doktorgradsstipend finansiert av programmet • Antall tverrfaglige prosjekter finansiert av programmet • Antall papers, foredrag m.v. tilknyttet programmet, i regionale og nasjonale nettverk • Antall papers, foredrag m.v. tilknyttet programmet, i internasjonale nettverk
Bedre sammenhengen mellom lærer- utdanning og profesjonsutøvelse • Studenter med i FoU-arbeid • Faglig og pedagogisk relevans i lærerutdanningen • Bedre praksisordninger • Gode samarbeidsrutiner mellom lærerutdanning og skoleverk	Antall samarbeidsprosjekter finansiert av programmet • Antall prosjekter med denne profilen, finansiert av programmet. • Antall lærerstudenter med i FoU-arbeid, som et dokumentert resultat av programmet. • Antall tiltak som et dokumentert resultat av programmet. • Antall prosjekter i programmet som synliggjør dette, eller andre samarbeidstiltak som kan tilskrives programmet

I programplanen vises det på samme måte til kravet om å etablere et samarbeid mellom førskolelærerutdanning og barnehage for å kunne søke støtte fra programmet når det gjelder barnehageområdet. Det vises til at kravet er satt for å tydeliggjøre at det er nødvendig med systematisk, praksisrettet FoU for også å styrke og fornye lærerutdanningene. I dette ligger både kortsiktige og langsiktige forventninger. Disse kortsiktige og mer langsiktige forventningene er konkretisert i programplanen slik det er vist i tabell 2.2; *Resultatmål og resultatindikatorer barnehageporteføljen*.

Tabell 2.2 Resultatmål og resultatindikatorer barnehageporteføljen

Resultatmål	Resultatindikatorer
Utvikle barnehagen som lærende organisasjon • Fleksibel organisering • God ledelse • Dyktiggjøring av lærere • Bidra til barnas utvikling • Evne og vilje til kritisk egenvurdering blant personalet i barnehagen	Relevante prosjekter finansiert av programmet • Gjøre resultatene fra prosjektene tilgjengelige for implementering
Styrke kompetansen hos det faglige personalet i lærerutdanningsinstitusjonene • FoU-kompetanse • Forskerrekruttering • Tverrfaglig samarbeid • Regionale og nasjonale nettverk • Internasjonale nettverk	Antall førsteopprykk/nytilsetninger • Antall/kvalitet av rapporter/papers finansiert av programmet • Antall doktorgradsstipend finansiert av programmet • Antall tverrfaglige prosjekter finansiert av programmet • Antall papers, foredrag m.v. tilknyttet programmet, i regionale og nasjonale nettverk • Antall papers, foredrag m.v. tilknyttet programmet, i internasjonale nettverk
Bedre sammenhengen mellom lærer- utdanning og profesjonsutøvelse • Studenter med i FoU-arbeid • Faglig og pedagogisk relevans i lærerutdanningen • Bedre praksisordninger • Gode samarbeidsrutiner mellom lærerutdanning og barnehage	Antall samarbeidsprosjekter finansiert av programmet • Antall prosjekter med denne profilen, finansiert av programmet. • Antall lærerstudenter med i FoU-arbeid, som et dokumentert resultat av programmet. • Antall tiltak som et dokumentert resultat av programmet. • Antall prosjekter i programmet som synliggjør dette, eller andre samarbeidstiltak som kan tilskrives programmet

2.4 Porteføljeanalysen

Programstyret ba forskningskoordinator Petter Aasen om å gjennomføre en porteføljeanalyse av programmet. Formålet med analysen var å se nærmere på hvordan programporteføljen samlet møter programmets intensjoner, innholdsbeskrivelse og ambisjoner slik de kommer til uttrykk i Kunnskapsdepartementets oppdragsbrev. Porteføljeanalysen bygger på en dokumentanalyse av prosjektenes egne beskrivelser av planlagt forskningsvirksomhet. Rapporten viser hvordan programstyret gjennom vurderinger og prioriteringer av søknader har operasjonalisert bestillingen fra Kunnskapsdepartementet. Porteføljeanalysen ble presentert på programstyrets møte 19. mars 2009. Her oppsummeres kort innholdet i porteføljeanalysen, inkludert hovedtrekkene fra analysen av PraksisFoU-programmets profil. For mer inngående informasjon j.fr Aasen & Prøitz (2009).

Totalt finansieres 32 prosjekter gjennom forskningsprogrammet PraksisFoU. I prosjektporteføljen vises det til at programmets prosjekter samlet sett synes å imøtekomme Kunnskapsdepartementets intensjoner. Prosjektporteføljen inneholder prosjekter som belyser relevante og sentrale problemstillinger som springer ut fra en praktisk interesse, ved å anlegge et anvendt perspektiv, gjennom samhandling med praksisfeltene og gjennom

å engasjere et stort antall medarbeidere og studenter knyttet til lærerutdanningsinstitusjonene i prosjektene. Alle prosjektene ledes av velkvalifiserte prosjektledere, der de fleste har professorkompetanse og er knyttet til fagdisiplinene pedagogikk eller fagdidaktikk. 24 stipendiater og 3 postdokstillinger finansieres gjennom programsatsingen. En rekke høyskolelektorer er engasjert i prosjektene.

Prosjektporteføljen som er analysert, består av 31 forskningsprosjekter³. 13 prosjektskisser har barnehagen som studieobjekt, 18 prosjekter har grunnopplæringen som studieobjekt. To av disse prosjektene retter oppmerksomheten mot overgangen mellom barnehage og grunnskole. 24 av prosjektene inkluderer temaer der det vises til relevans eller tilknytning til lærerutdanningene (allmennlærerlærer- og /førskolelærerutdanning). Tre av prosjektene oppgir videregående opplæring som studieobjekt, hvorav ett studerer fag- og yrkesopplæringen. Seks prosjekter studerer barn med nedsatt funksjonsevne, hvorav fire har fått øremerkede midler for å forske på dette området.

Få prosjekter oppgir at de eksplisitt fokuserer på profesjonsutdanning eller profesjonsutøvelse til tross for at dette er et av hovedområdene i programplanen. Programplanens hovedområde *Forholdet mellom lærerutdanning og grunnopplæring* operasjonaliseres hovedsakelig i skissene gjennom forskning på pedagogisk praksis i skolen/barnehagen framfor å rette oppmerksomheten mot hva som skjer i selve lærerutdanningen.

Analysen viser at prosjektbeskrivelsene i stor grad utformes som prosessbeskrivelser, og det vises ofte til at forskningsarbeidet, utviklingsarbeidet og formidlingsarbeidet ansees som ulike og atskilte faser. Prosjektene innledes ofte med undersøkelser som identifiserer/belyser problemer i praksisfeltet, som i neste omgang skal tolkes og forklares. Deretter legges funnene og forklaringene til grunn for erfaringsutvekslende dialoger med praksisfeltets aktører. Porteføljeanalysen viser til at de fleste prosjektene har til hensikt å forklare det de studerer, mens få prosjekter oppgir å skulle bidra til endring eller er redskapsorienterte.

Analysen viser at samtlige prosjekter oppgir at det skal benyttes kvalitative metoder og om lag halvparten skal supplere med kvantitative metoder. Mange prosjekter i PraksisFoU-programmet oppgir å være aksjonsorienterte i sin metodiske tilnærming. Analysen viser imidlertid at grad av involvering av praktikere i forskningsprosessen varierer.

Tematisk fokuserer samtlige 31 prosjekter på læringsarenaen/praksisfeltet. Porteføljeanalysen peker på at barnehageprosjektene i større grad synes å være opptatt av sammenhengen mellom mål og ideal og pedagogisk praksis, mens

³ Forskningsrådets prosjektkatalog oppgir 32 prosjekter da ett prosjekt ble delt i to separate prosjekter høsten 2008.

grunnopplæringsprosjektene i størst grad fokuserer på sammenhengen mellom pedagogisk praksis og læringsutbytte.

Når det gjelder teoriforankring så viser analysen at de fleste prosjektene oppgir å ha en konstruktivistisk teoriforankring. Om lag en tredjedel av prosjektene er likevel uklare eller lite utdypende når det gjelder beskrivelse av teorigrunnlag. I analysen vises det til at dette i hovedsak gjelder barnehageprosjektene. I porteføljeanalysen pekes det på at prosjektskissene i programmet i mindre grad er internasjonalt orienterte. Ti prosjekter er knyttet til internasjonale nettverk, men det er variasjon i hvor direkte denne nettverkstilknytningen er til det enkelte prosjekt. Ofte synes tilknytningen å dreie seg mer om et etablert forskernettverk enn et forskningsnettverk. I analysen vises det også til at et flertall av prosjektene oppgir å være tilknyttet høyskolens undervisning og at prosjektene skal gjennomføres med deltakelse av studenter. Grad av involvering av studenter og i høyskolens undervisning er imidlertid varierende.

I porteføljeanalysen vises det til at nesten alle prosjektene har en brukerorientert hovedproblemstilling i den forstand at problemstillingene mer springer ut av en praktisk interesse enn en teoretisk interesse. Få prosjekter viser imidlertid til at prosjektets problemstillinger er utformet i samarbeid med brukere. Det vises for eksempel i langt større grad til policydokumenter og annen forskning for å begrunne valg av problemstillinger. Brukermedvirkning synes i noen grad å være knyttet til en etterfølgende utviklingsfase i prosjektene, men knyttes først og fremst til formidling og erfaringsutveksling rundt resultater. Analysen viser at prosjektporteføljen som helhet synes først og fremst å være praksisnær gjennom relevans og dialog med aktører i praksisfeltet omkring forskningens resultater som grunnlag for videre utvikling av pedagogisk praksis.

Gjennom samarbeid med barnehageeier/skoleeier sikrer prosjektene tilgang til praksisfeltene, men eierrollen synes i liten grad å være tematisert i forskningsprosjektene. I rapporten vises det til at det kan være grunn til å spørre om kravet om å etablere et samarbeid med barnehageeier/skoleeier (partnerskap) som forutsetning for å få midler gjennom programmet, mer har vært en formaløvelse enn å sikre brukermedvirkning i utviklingen av forskningsprosjektet.

2.5 Oppsummering

En av utfordringene som porteføljeanalysen peker på er at prosjektbeskrivelsene mer er et uttrykk for forskernes posisjonering i forhold til programmets innhold, enn en beskrivelse av forskning som blir gjennomført (Aasen & Prøitz 2009: 50). Når programstyret har tildelt forskningsmidler har Forskningsrådets kvalitetskriterier vært overordnet. Vurderingene av søknadenes kvalitet og relevans knyttes til programmets innretning. Programstyret har gjennom innvilgede søknader forsøkt å besvare bestillingen fra Kunnskapsdepartementet og programplanens intensjoner, mål og ambisjoner (Aasen & Prøitz 2009:50). Implisitt i

vurderinger av søknaders kvalitet og relevans vil det også ligge forventninger om resultater. I og med at ingen av prosjektene foreløpig er avsluttet kan det ikke gjøres en resultatevaluering på det nåværende tidspunkt. En del prosjekter er i slutfasen, mens forholdsvis mange har fått utsatt sluttdato. Denne vurderingen kan derimot si noe om hvilken retning prosjektene er på vei, og hva slags gevinster og utfordringer som kan identifiseres i denne fasen når det gjelder realiseringen av prosjektene og derigjennom av programmets intensjoner, mål og ambisjoner.

3 Prosjektene underveis

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil vi se nærmere på ulike sider ved prosjektene som inngår i PraksisFoU. Programmet har som målsetting å bidra til å styrke koblingen mellom lærerutdanning og praksisfelt. Dette forutsetter tett kontakt mellom forskningsmiljøene og praksisfeltet, samtidig som det også er et mål om kompetanseheving blant personalet ved lærerutdanningsinstitusjonene. I hvilken grad målsettingene er oppfylt er et sentralt tema her. Kapitlet baserer seg i stor grad på resultatene fra e-postundersøkelsen av prosjektledere innenfor PraksisFoU-programmet. I tillegg inngår resultater fra intervju med prosjektledere i datamaterialet.

I første del av kapitlet presenteres kjennetegn ved prosjektlederne basert på resultatene fra e-postundersøkelsen før vi går inn på prosjektenes tilknytning til og samarbeid med praksisfeltet. Dette omfatter ulike former for samarbeid med aktører i praksisfeltet, samt prosjektenes bidrag til kompetanseheving i praksisfeltet. Deretter undersøkes samarbeid og kompetanseheving ved lærerutdanningsinstitusjonene. Her ser vi på omfang av formidling og anvendelse av resultater fra prosjektene i undervisningen, samt grad av studentinvolvering i prosjektene. Avslutningsvis presenteres hva prosjektene oppgir angående forskningssamarbeid med andre nasjonale og internasjonale aktører.

3.2 Kjennetegn ved prosjektlederne

E-postundersøkelsen ble sendt ut til samtlige prosjektledere til de 32 prosjektene innenfor PraksisFoU. Nesten samtlige prosjektledere (31 av 32) besvarte undersøkelsen, noe som tilsvarer en svarprosent på 97. Fire av prosjektlederne innenfor dette forskningsprogrammet er ledere for to prosjekter. Disse ble bedt om å fylle ut ett spørreskjema per prosjekt, eventuelt presisere i kommentarfeltet forskjeller og likheter mellom de to prosjektene de har ansvar for. Ettersom nesten samtlige prosjektledere har besvart undersøkelsen, gir resultatene et dekkende bilde av prosjektledernes erfaringer fra prosjektene.

Av de 31 prosjektlederne som deltok i e-postundersøkelsen er 18 tilknyttet prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning, mens 13 er tilknyttet prosjekter relatert til barnehagen. Det er en relativt jevn kjønnsfordeling blant prosjektlederne, med 14 menn og 17 kvinner. Kvinnene er dermed i svakt flertall med 55 mot 45 prosent. Skiller vi mellom prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning og prosjekter relatert til barnehagen, finner vi at mannlige prosjektledere er i svakt flertall innenfor prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning (56 mot 44 prosent), mens kvinnelige prosjektledere er i flertall innenfor prosjekter relatert til barnehagen (69 mot 31 prosent).

Aldersspennet blant prosjektlederne strekker seg fra 37 til 71 år, med en medianalder på 59 år og gjennomsnittsalder på 57,5 år. Medianalderen er nokså lik innenfor prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning og prosjekter relatert til barnehagen, henholdsvis 59,5 og 57 år. Medianalderen er nokså lik blant de kvinnelige og mannlige prosjektlederne, henholdsvis 59 og 57 år.

Dette aldersgjennomsnittet for prosjektlederne kan synes noe høyt, i og med at ambisjonene for programmet PraksisFoU er kompetanseheving for lærerutdanningene. I følge Gunnes (2009) var gjennomsnittsalderen for utdanningsforskerne i Norge 50 år i 2007. Utdanningsforskerne ved både universitetene og høyskolene hadde i 2007 en høyere gjennomsnittsalder enn ved disse lærestedstypene totalt (Gunnes 2009).⁴ Alderen varierte noe med institusjonstype, og høyskolene hadde klart flest utdanningsforskere, med hovedtyngden av forskerne i aldersgruppen 50 til 59 år. Kvinneandelene for professor og førsteamanuensis er betydelig høyere innenfor utdanningsforskning enn i UoH-sektoren totalt, her var 17 prosent av professorene og 35 prosent av førsteamanuensene kvinner i 2007 (Gunnes 2009).

Den høye gjennomsnittsalderen for prosjektlederne kan også ses i sammenheng med at 19 av de 32 prosjektlederne i PraksisFoU har professor- eller dosentkompetanse (Aasen & Prøitz 2009). Når over halvparten av alle professorene innenfor utdanningsforskning ved norske læresteder er 60 år eller eldre (Gunnes 2009), kan dette bidra til å forklare høyt aldersgjennomsnitt blant prosjektlederne i PraksisFoU. Det er rimelig at disse senioren er prosjektledere. Samtidig signaliserer dette at det er få yngre forskere innenfor lærerutdanningen med tilstrekkelig tyngde til å inneha en prosjektlederrolle, og at det er stort behov for nyrekruttering. Vi vil se nærmere på rekrutteringssituasjonen i kapittel 4, som handler om stipendiatene i programmet.

3.3 Samarbeid og kompetanseheving i praksisfeltet

Forskningsprogrammet PraksisFoU har en målsetting om å bidra til å styrke koblingen mellom lærerutdanning og praksisfelt. Programplanen omtaler brukermedvirkning som samarbeid og der eksterne aktører inngår som aktive parter i prosjektene. Som presentert i kapittel 1, omtales dette i tidligere forskning som “collaborative research”, som kan oversettes med samarbeidsforskning (Aasen & Prøitz 2004). Målsettingen forutsetter tett kontakt mellom forskningsmiljøene og praksisfeltet.

Vi begynner med å se nærmere på *prosjektledernes syn* på prosjektenes tilknytning til og samarbeid med praksisfeltet. Praksisfeltet inkluderer her følgende aktører: Skole/barnehage-eiere, skole/barnehage-ledere, samt skole/barnehage-ansatte.

⁴ Utdanningsforskerne i instituttsektoren var gjennomsnittlig 6-7 år yngre enn sine kollegaer ved universiteter og høyskoler i følge samme kilde.

Interessante spørsmål er hvordan praksisfeltet involveres i forskningen ut over å være informanter og case for forskerne? Hvordan utvikles samforståelse om behov og utfordringer, og hvilke kompetansebehov er gitt prioritet? Tabellen nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om i hvilken grad prosjektet gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet.

Tabell 3.1 I hvilken grad prosjektet gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	3,2	1
Noen grad	25,8	8
Stor grad	67,7	21
Nei, men planer om det	3,2	1
Total	100,0	31

Flertallet av prosjektlederne, 68 prosent, oppgir at prosjektet *i stor grad* gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet. En fjerdedel oppgir at dette gjøres *i noen grad*. Tatt i betraktning forskningsprogrammets målsettinger og de krav som er stilt for å motta støtte til prosjekter innenfor PraksisFoU, er dette et ventelig funn. Ingen av prosjektlederne oppgir at prosjektet *ikke* gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet. Derimot finnes ett prosjekt som foreløpig ikke gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet, men har planer om det. I tillegg oppgir en prosjektleder at prosjektet kun *i liten grad* å gjennomføres i samarbeid med aktører i praksisfeltet.

I intervjuene beskrives mange ulike former for samarbeid med praksisfeltet. Samarbeidet varierer fra det rent formelle til det svært involverende og deltagende. Ser vi nærmere på frekvens av samarbeidsmøter som blir oppgitt er det stor variasjon, fra de som har ukentlige møter, til de som møtes to-tre ganger i halvåret. Det er et inntrykk at prosjektene teoretiske posisjon og metodiske strategi har stor betydning for hvordan samarbeidet med praksisfeltets aktører foregår. Dette har vi imidlertid ikke tilstrekkelig informasjon om til å kunne forfølge her.

Flere av de som oppgir at de arbeider med aksjonsforskning beskriver i intervju hvordan de har etablert strukturer og møteplasser for utveksling/formidling/diskusjon av erfaringer fra prosjektet. Inntrykket er at aksjonsforskningsbegrepet brukes svært variert. Flere prosjektledere oppgir tett samarbeid med aktørene på praksisarenaen og med nasjonalt nettverk der internasjonal ekspertise er koblet inn og bidrar med teori- og metodekompetanse. Det er også intervjuet prosjektledere som er mer utydelige angående prosjektene teoretiske og metodiske innretning.

Blant prosjektlederne er det flere som er opptatt av behovet for langsiktig metodeutvikling. Å forske i praksisfeltet krever annen metodologi enn å forske på praksis. Det skiller

mellom aksjonsforskning og kontraktbasert forskning der problemer og metodene tilpasses etter praksisfeltets organisering og behov. En utfordring i denne sammenhengen er at man ikke må være for bundet i forhold til prosjektbeskrivelsen.

3.3.1 Prosjektenes tilknytning til praksisfeltet

I tabellene nedenfor gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om prosjektets tilknytning til praksisfeltet.

Et betydelig flertall, 77 prosent, oppgir at problemstillingene *i stor grad* er hentet fra praksisfeltet. De resterende oppgir at dette er gjort i noen eller liten grad. Det er med andre ord ingen som ikke har hentet noen av problemstillingene fra praksisfeltet.

Tabell 3.2 Problemstillingene er hentet fra praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	9,7	3
Noen grad	12,9	4
Stor grad	77,4	24
Total	100,0	31

Et nesten like stort flertall, 65 prosent, oppgir at problemstillingene *i stor grad* er utformet for å bidra til løsninger på konkrete utfordringer i praksisfeltet. Heller ikke her oppgir noen av prosjektlederne at dette overhodet ikke er gjort.

Tabell 3.3 Problemstillingen(e) er utformet for å bidra til løsninger på konkrete utfordringer i praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	3,2	1
Noen grad	32,3	10
Stor grad	64,5	20
Total	100,0	31

Andelen prosjektledere som oppgir at prosjektet *i stor grad* springer ut av egne erfaringer fra praksisfeltet er noe lavere, 43 prosent. Her er det en betydelig gruppe, 47 prosent som oppgir at dette stemmer *i noen grad*. Heller ikke her er det noen som oppgir at dette ikke i noen grad stemmer, noe som kan være et uttrykk for nær kobling mellom prosjekter og praksisfelt innenfor dette forskningsprogrammet.

Tabell 3.4 Prosjektet springer ut av egne erfaringer fra praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	10,0	3
Noen grad	46,7	14
Stor grad	43,3	13
Total	100,0	30

Ser vi på andelen som oppgir at prosjektet har kommet i stand etter initiativ fra praksisfeltet, synes dette å være et område der praksisfeltet i mindre grad har vært involvert. Kun to av prosjektlederne oppgir at dette stemmer i stor grad. De fleste, om lag 80 prosent, oppgir at dette stemmer i noen eller liten grad. Fire av prosjektlederne oppgir at prosjektet ikke har kommet i stand etter initiativ fra praksisfeltet.

Tabell 3.5 Prosjektet har kommet i stand etter initiativ fra praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	12,9	4
Liten grad	38,7	12
Noen grad	41,9	13
Stor grad	6,5	2
Total	100,0	31

Siste tabell når det gjelder prosjektenes tilknytning til praksisfeltet viser fordelingen blant prosjektlederne etter om prosjektet er utviklet i samarbeid med praksisfeltets aktører. Her viser resultatene at om lag 78 prosent av prosjektlederne oppgir at dette stemmer i noen eller stor grad. Seks av prosjektlederne oppgir at prosjektet kun i liten grad er utviklet i samarbeid med praksisfeltets aktører, mens en oppgir at slikt samarbeid ikke har skjedd.

Tabell 3.6 Prosjektet er utviklet i samarbeid med praksisfeltets aktører. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	3,2	1
Liten grad	19,4	6
Noen grad	38,7	12
Stor grad	38,7	12
Total	100,0	31

Inntrykket fra intervjuene er at begrepet om samarbeid varierer fra å ha formelt samarbeid med skole/barnehageeier gjennom konsortium, at en representant sitter i styringsgruppen, å være på besøk på skole/barnehage av og til, og til å være tett involvert i endringsprosesser i

praksisfeltet gjennom bestemte aksjonsforskningsdesign. Flere prosjektledere etterlyser oppfølging fra skole/barnehageeiers side i forhold til det planlagte samarbeidet.

Alle de intervjuede prosjektlederne påpeker at det å få tettere kontakt med praksisfeltet har vært nyttig. Særlig fremheves erfaringer angående strukturelle forhold og barrierer i praksisfeltet som noe nytt, selv for de som har jobbet lenge overfor feltet. Dette sier kanskje noe om at prosjektlederne hadde svært ulikt utgangspunkt i forhold til kontakten med praksisfeltet da de fikk midler i dette programmet.

Prosjektlederne skiller tydelig mellom det å ta utgangspunkt i kjennskapen til praksisfeltet i utviklingen av problemstillinger, og det å invitere praksisfeltet inn i utviklingen av forskningsspørsmål innenfor rammen av de overordnede problemstillingene. I følge intervjuene er det i denne andre fasen at praksisfeltet involveres på ulike måter i de fleste prosjektene.

Synspunktene på programmets innretning og mulighetene for å realisere målene for PraksisFoU varierer svært mye blant de intervjuede prosjektlederne. Vi har møtt posisjonen som tilskriver PraksisFoU-programmet stor betydning i kraft av den relevans det har i forhold til lærerutdanningen og praksisfeltets behov (se punkt 3.3). Vi har også møtt prosjektledere som gir uttrykk for at de hadde enda større ambisjoner i utgangspunktet, men at de innenfor rammen har kommet langt og ser interessante forskningsutfordringer i fremtiden. I denne posisjonen forstås programmets ambisjoner som langsiktige og spennende. Det påpekes imidlertid at det er en lang vei å gå.

Flere mener det er en utfordring å forske sammen med praksisfeltet. Dette trengs å utforskes både etisk og forskningsmessig, blant annet når det gjelder etiske problemstillinger knyttet til å involvere ikke-forskere, bevare anonymitet, og beskytte barn og voksne som deltar i prosjektene. Dette tar mye tid og ressurser, men oppfattes av flere som noe av det mest interessante ved denne typen forskningsinnretning. En innvendning som reises er at det kanskje er for svake ambisjoner når det gjelder teorigenerering og metodeutvikling innenfor programmet, og at det er lett for ”å gå i takt” teoretisk og metodisk.

Vi har også møtt det motsatte syn, nemlig at programplanen for PraksisFoU har en ideologisk innretning og uklare forestillinger om hva som er grensene mellom forskere og praksisfeltets aktører. Fra dette ståstedet påpekes det i intervju at programplanen har en uavklart oppfatning av hvem som har kompetanse og hvem kan gjøre hva, og at dette går ut over kvaliteten. I følge denne posisjonen kan et slikt prosjektkonsept neppe lykkes langs alle dimensjoner. Både kontinuitets- og forankringsproblem blir i intervjuer nevnt som eksempler på hindringer for et tett samarbeid mellom lærerutdanning og praksisfelt. Et flerårig prosjekt er avhengig av kontinuitet blant de som skal samarbeide, men både i lærerutdanning og skole/barnehage skjer hyppig utskifting av personale.

En prosjektleder stiller spørsmål ved om ikke det blir mer utviklingsarbeid enn forskning når praksisfeltets aktører skal være med i utviklingen av forskningsdesign. En annen prosjektleder mener at PraksisFoU-programmet blander sammen minst to ulike hensyn; FoU-kompetansen i lærerutdanningene skal styrkes, og at det samtidig skal forskes mer på lærerutdanning og praksis. Denne prosjektlederen peker på at en slik sammenkobling er konfliktfylt, og mener at det bør skilles mellom disse to hensyn slik at det ikke blir noen som får hegemoni på å forske på dette substansområdet. Å lage egne programmer for de som er svake, og lukke de tematiske områdene som er relevante for disse, vurderes av denne prosjektlederen som en trussel mot forskningskvaliteten og den akademiske friheten.

Vurderingene blant prosjektlederne angående relevans av programmets innretning og mulighetene til å realisere kvalitativt god forskning innenfor rammene av programmet varierer. Blant prosjektlederne er det i følge intervjuene stor variasjon når det gjelder disiplinbakgrunn, forskningserfaring, osv. Det er erfarne forskere som har forskning som sin hovedbeskjeftigelse, og forskere som for første gang leder et større prosjekt. De første vil rimelig nok ha større trygghet i forhold til prosjektlederrollen enn de med mindre erfaring. Blant de sistnevnte gir flere uttrykk for at det hadde vært fint med tettere oppfølging både gjennom prosjektledersamlingene og i enkeltsituasjoner.

For å oppsummere det samlede inntrykket fra e-postundersøkelsen og fra intervjuene, gir disse et noe ulikt inntrykk av prosjektenes tilknytning til praksisfeltet. Svarene i e-postundersøkelsen gir et inntrykk av involvering av praksisfeltet ut over å være informanter og case for forskerne. Intervjuene gir et mer nyansert og sammensatt bilde, blant annet fordi det er mange utfordringer knyttet til å realisere intensjonene i programmet. Som det fremgår her er det stor variasjon i synspunktene på, og erfaringene med, hva som kan realiseres innenfor rammen av programmet. Spenningene som er innebygget i praksisrettet FoU og som ble beskrevet innledningsvis, blir eksemplifisert gjennom intervjuene. I kapittel 5 kommer vi nærmere inn på samarbeidspartnerens opplevelse av å være involvert i prosjektene.

3.3.2 Kompetanseheving i praksisfeltet

Tabellene nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om prosjektenes bidrag til å styrke kompetansen i praksisfeltet på ulike måter.

Tabell 3.7 Prosjektet bidrar til å styrke kompetansen i praksisfeltet i prosjektperioden. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	12,9	4
Noen grad	41,9	13
Stor grad	45,2	14
Total	100,0	31

Tabell 3.8 Prosjektet bidrar til å styrke kompetansen i praksisfeltet på lengre sikt. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Noen grad	35,5	11
Stor grad	64,5	20
Total	100,0	31

Flertallet av prosjektlederne oppgir at prosjektene vil gi betydelige bidrag til å styrke kompetansen i praksisfeltet både i prosjektperioden og på lengre sikt. Hele 65 prosent av prosjektlederne mener at prosjektet *i stor grad* vil bidra til å styrke kompetansen i praksisfeltet på lengre sikt. De resterende 36 prosentene hevder at prosjektet *i noen grad* vil bidra til å styrke kompetansen i praksisfeltet på lengre sikt. Når det gjelder prosjektenes bidrag til å styrke kompetansen i praksisfeltet i prosjektperioden, er svarene noe mer forsiktige: I underkant av halvparten av prosjektlederne (45 prosent) mener prosjektet *i stor grad* vil bidra til å styrke kompetansen i praksisfeltet i prosjektperioden, mens 42 prosent mener at dette vil skje *i noen grad*. De resterende 13 prosent (4 personer) mener slik styrking av kompetansen kun *i liten grad* vil skje.

Tabell 3.9 Prosjektet bidrar til å forbedre/endre konkrete forhold i praksisfeltet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	10,0	3
Noen grad	43,3	13
Stor grad	46,7	14
Total	100,0	30

Tabell 3.10 Prosjektet bidrar til å utvikle lærende organisasjoner (i praksisfeltet). Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	10,3	3
Noen grad	58,6	17
Stor grad	31,0	9
Total	100,0	29

Mange av de intervjuede prosjektlederne har erfart at samarbeidspartnerne i praksisfeltet er interesserte i å videreutvikle sin praksis. Å bli involvert i et forskningsprosjekt der noen kommer utenfra og går inn i hverdagslivet på en praksisarena er i seg selv en endringsfaktor. Men det påpekes fra flere prosjektledere at man ikke kan ha mål om ”revolusjon”. Derimot er disse prosjektlederne entusiastiske overfor muligheten om å bidra til endring i det små, som prosess. Gjennom samarbeidet med praksisfeltet får teorifeltet et nytt blikk for hva som er viktig for målgruppen. Prosjektene kan her bidra med kunnskap om hvordan praksisfeltet kan bli mer teoribevist og lærerutdanningen mer praksisbevisst.

Et resultat så langt, som flere prosjektledere fremhever, er prosjektenes bidrag til å utvikle nye metoder for kompetanseheving. De peker på at lærerutdanningene må finne nye måter å jobbe med kompetanseheving på og at vanlige kurs ikke bidrar til endring av praksis.

Flere prosjektledere påpeker imidlertid at det er mange utfordringer knyttet til ambisjonene om kompetanseheving og utvikling av lærende organisasjoner. En utfordring er tid. Det krever tid å etablere en plattform av samforståelse som samarbeidet må bygge på. Dette kan komme i konflikt med behovene til personalet i barnehage og skole som opplever oppgavetrenghet og mangel på tid. En del prosjekter har løst dette ved å avsette ressurser til frikjøp av tid for personalet som deltar i prosjektet. Det vanligste er i følge prosjektlederne at dette gjelder en avtale med skole/barnehageeier eller rektor /barnehagestyrer om å dele på utgiftene til denne typen frikjøp.

I følge en prosjektleder legger lærerne i prosjektet stor vekt på frikjøpet, både reelt og symbolsk, selv om det er snakk om få arbeidstimer. At de får rom og tid til refleksjon, og kan være borte fra skolens hverdag og jobbe sammen over tid, blir sett på som avgjørende for utbyttet. Varighet over tid – konsentrasjon er viktig. I tillegg til betydningen av tilstedeværelse og tilgjengelighet av forskere.

Det stilles imidlertid spørsmål fra prosjektlederne om hvorvidt prosjektene kan få varige virkninger innad i praksisfeltet uten at for eksempel skoleeier går inn og engasjerer seg. Flere av prosjektlederne mener at en koordinatorrolle kan være nødvendig for å vedlikeholde og videreutvikle bestemte arbeidsformer i praksisfeltet. En prosjektleder opplyser å ha gjort avtale om en form for videreføring etter at prosjektet er avsluttet.

3.4 Samarbeid og kompetanseheving i lærerutdanningene

Programmet skal bidra til å styrke koblingen mellom lærerutdanning og praksisfelt. Målsettingen forutsetter tett kontakt mellom forskningsmiljøene og praksisfeltet, samtidig som det innebærer et mål om kompetanseheving blant personalet ved lærerutdanningsinstitusjonene. I hvilken grad erfaringene fra samarbeidet mellom forskningsmiljøene og praksisfeltet har hatt ringvirkninger innad i lærerutdanningene, blir dermed et viktig spørsmål.

Tabellen nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om prosjektenes bidrag til å styrke kompetansen blant forskere som allerede er tilknyttet fagmiljøet.

Tabell 3.11 Prosjektet bidrar til videreutvikling av forskere som allerede er tilknyttet fagmiljøet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	3,2	1
Noen grad	19,4	6
Stor grad	77,4	24
Total	100,0	31

Et flertall av prosjektlederne oppgir at prosjektet *i stor grad* har bidratt til videreutvikling av forskere som allerede er tilknyttet fagmiljøet. Seks oppgir at dette stemmer i noen grad, mens en oppgir at dette kun i liten grad har bidratt til videreutvikling av forskere allerede tilknyttet fagmiljøet. I følge intervjuene dreier dette seg om at fagpersonell deltar i delprosjekter under PraksisFoU. Rekruttering til stipendiatstillinger er også en del av dette bildet. Vi vil utdype dette i kapittel 4.

3.4.1 Rekruttering av ny forskerkompetanse

Tabellen nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om prosjektenes bidrag til rekruttering av ny forskerkompetanse.

Tabell 3.12 Prosjektet bidrar til rekruttering av ny forskerkompetanse. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	3,2	1
Liten grad	12,9	4
Noen grad	19,4	6
Stor grad	64,5	20
Total	100,0	31

Et klart flertall av prosjektlederne, 65 prosent (20 personer), oppgir at prosjektet *i stor grad* har bidratt til rekruttering av ny forskerkompetanse. Seks oppgir at dette stemmer i noen grad, fire i liten grad, mens en oppgir at prosjektet ikke har medført slike kompetansebidrag.

I følge intervjuer har flere av prosjektlederne arbeidet internt ved egen institusjon med prosjektutviklingen, og har i denne fasen fått medarbeidere som har egne delprosjekter innenfor prosjektet. Noen er, som nevnt, senere rekruttert til stipendiatstillingene.

Det har i intervjuene vært ulike synspunkter blant prosjektlederne angående rekrutteringsstillingene. En type argument handler om relevans, en annen type handler om kvalitet. Når det gjelder relevans, har flere av prosjektlederne påpekt barrierene for stipendiatene i PraksisFoU overfor universitetenes doktorgradsopplæring. Det er for det første arbeidskrevende å få opptak til doktorgradsprogram for stipendiater som kommer fra

høyskolesektoren fordi universitetene prioriterer sine egne. Høyskolene på sin side stiller krav til opptak på doktorgradsprogram for å få stipendiatstilling. Når stipendiaten må ha hovedveileder tilknyttet doktorgradsgivende institusjon kan dette kreve at det arbeides med allianser inn mot enkeltpersoner i universitetene. Dette er i følge flere prosjektledere nødvendig for å få til avtaler med veiledere med interesse for praksisrettet FoU. Dette beskrives av noen prosjektledere som nødvendig og arbeidskrevende, men fruktbart når det lykkes.

En ytterligere barriere er i følge flere prosjektledere at universitetene ikke alltid har forståelse for profesjonsperspektivet, men møter stipendiatene med akademisk forventning om en disiplinorientert, ”monoteoretisk” tilnærming. Det hevdes at kritikken i lærerutdanningsevalueringen har ført til sterkt press om akademisering. Dette kommer lett i konflikt med den tverrfaglige innretningen som gjerne følger profesjonsperspektivet og lærerutdanningen, og den særlige praksisinnretningen som er et krav i PraksisFoU. Det er forventninger til at en forskerskole for utdanningsforskning og lærerutdanningsforskning skal kunne bidra til å redusere disse barrierene, men som det blir påpekt av en av prosjektlederne er det de samme institusjonene som gir doktorgradene som også har disse forskerskolene.

En annen type argument handler om kvalitet. Det påpekes av prosjektledere i intervjuene at det er vanskelig å rekruttere folk til stipendiatstilling inn til et prosjekt, fordi relevant kompetanse går på bekostning av kvaliteten på stipendiaten. En måte å løse dette på er å ansette stipendiater som prosjektlederen allerede ”kjenner kvaliteten på” i prosjektene.

Relevansargumentene er tydeligst hos flere av prosjektlederne som i intervjuene kobler sin faglige posisjon tett til lærerutdanningen og praksisfeltet, gjerne i et aksjonsforskningsprosjekt.

3.4.2 Formidling og anvendelse av resultater fra prosjektene i undervisningen

Sett i lys av programmets ambisjon om brukermedvirkning, hvordan og hvem publiserer og anvender forskningsresultater? Etableres det egne nasjonale og internasjonale publiseringskanaler eller kommuniseres det bredt i det utdanningsvitenskapelige feltet? På grunn av forsinkelser i prosjektene vil dette variere mellom prosjektene. Det rapporteres at prosjektene har publisert forholdsvis mye i ulike kanaler. Ut over en kartlegging av omfanget, er det interessant å undersøke i hvilken grad resultater fra prosjektet brukes i lærestedets undervisning. Dette vises i tabellen nedenfor, basert på resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne.

Tabell 3.13 Resultater fra prosjektet brukes i lærestedets undervisning. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	6,5	2
Liten grad	32,3	10
Noen grad	45,2	14
Stor grad	16,1	5
Total	100,0	31

Tabell 3.14 Prosjektleder eller andre prosjektmedarbeidere underviser i tema med eksempler fra prosjektet. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosjektleder underviser i tema med eksempler fra prosjektet		Andre prosjektmedarbeidere underviser i tema med eksempler fra prosjektet	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Ingen grad	9,7	3	-	0
Liten grad	9,7	3	-	0
Noen grad	25,8	8	38,7	12
Stor grad	41,9	13	51,6	16
Nei, men planer om det	12,9	4	9,7	3
Total	100,0	31	100,0	31

Andelene av prosjektledere og andre prosjektmedarbeidere som underviser i tema med eksempler fra prosjektet (tabell 3.14) er høyere enn andelene i tabell 3.13. Inntrykkene fra intervjuene med prosjektlederne er at det skjer mindre grad av direkte undervisning overfor studenter enn det som kommer frem her. Flere prosjektledere oppgir at de er frikjøpt fra undervisningen i og med forskningsmidlene i PraksisFoU, og bruker det meste av sin tid til prosjektet. Andre oppgir at andre i prosjektgruppen er involvert i for eksempel praksisopplæringen og at formidlingen til studenter skjer der. Noen prosjekter oppgir at de trekker praksisaktører inn i lærerutdanningen for undervisning av studentene.

I intervjuene med prosjektlederne påpeker mange at de er i prosess og at det derfor er for tidlig å trekke resultater inn i lærestedets undervisning.

Flere prosjektledere oppgir at mye av formidlingen er mer allmennrettet i forhold til praksisfeltet, men har sin bakgrunn i forskningen i dette prosjektet og tidligere forskning. En prosjektleder oppgir at formidlingen blant annet skjer gjennom å skrive artikler og lærebøker som er relevant for lærerutdanningen. Noen prosjektledere oppgir at formidlingen innad i lærerutdanningen skjer gjennom faglige forum for fagpersonalet.

En prosjektleder sier i intervjuet at formidling av resultater tar tid vekk fra skriving av vitenskapelige artikler, men mener at det er viktig og ikke en urimelig utfordring i et slikt prosjekt og innen dette programmet. I denne sammenhengen blir

formidlingskoordinatorens arbeid med blant annet å stimulere til allmennrettet formidling, påpekt som nyttig.

3.4.3 Studentinvolvering

Programmet har store forventninger til langsiktige resultater. Hvordan organiseres og gjennomføres studentinvolvering? Hva er utfordringer og hva har man lyktes med så langt?

Tabellen nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne om i hvilken grad prosjektene gjennomføres med deltakelse av studenter.

Tabell 3.15 Prosjektene gjennomføres med deltakelse av studenter. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	12,9	4
Liten grad	25,8	8
Noen grad	32,3	10
Stor grad	16,1	5
Nei, men planer om det	12,9	4
Total	100,0	31

Sammenlignet med porteføljeanalysen (Aasen & Prøitz 2009) er det her færre av prosjektene som oppgir deltakelse av studenter. I intervjuene oppgir flere av prosjektlederne at studentinvolvering skjer gjennom praksisopplæringen. Imidlertid blir det påpekt at det er praktiske, metodiske og etiske problemer knyttet til å involvere studenter i prosjekter. Rent praktisk er det en utfordring fordi det er et stort apparat knyttet til praksisopplæringen i lærerutdanningen. Det kreves for eksempel avtaler med øvingslærer/faglærer når studenter skal delta i prosjektet, og det kreves ressurser til å følge opp de involverte studentene.

Metodisk og etisk kan involvering av studenter innebære et problem i forhold til reglene som håndheves av Datatilsynet. Har prosjektet lagt opp til videofilming, er det noen forskningsetiske utfordringer knyttet til hva slags tillatelse som er innhentet. I mindre studentgrupper har man mer kontroll, og det er lettere å gjennomføre prosjekter med video/lyd-opptak.

Flere prosjektledere viser til etiske og metodiske problemstillinger knyttet til at studenter brukes til å observere og vurdere de ansattes praksis og refleksjonssamtaler over egen praksis. En prosjektleder planla at studenter skulle delta i refleksjonssamtaler, men erfarte at lærerne ikke ville ha dem med. For å få formidlet erfaringer fra prosjektet, ble lærerne i stedet invitert til lærestedet og underviste der i forhold til sine erfaringer.

En informant påpeker at det har vist seg vanskelig å få substans inn i forventningene om studenters deltagelse. Forventningene til studenters involvering i praksisrettet FoU som har kommet frem i intervjuene, er at lærerutdanningen må bli på masternivå for at studentene skal kunne få bedre vitenskapelig skoleing.

3.5 Samarbeid nasjonalt og internasjonalt

I tillegg til samarbeid med aktører i praksisfeltet, samt innad i lærerutdanningene, samarbeider flere av prosjektene med andre forskningsmiljø både nasjonalt og internasjonalt. I denne delen ser vi nærmere på omfanget av samarbeid med andre forskningsmiljø.

Tabellen nedenfor viser resultatene fra e-postundersøkelsen til prosjektlederne. Her spør vi i hvilken grad prosjektene gjennomføres i samarbeid med nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer.

Tabell 3.16 Prosjektene gjennomføres i samarbeid med nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer. Prosjektledere innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Samarbeid med nasjonale forskningsmiljøer		Samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Ingen grad	3,2	1	9,7	3
Liten grad	6,5	2	16,1	5
Noen grad	64,5	20	45,2	14
Stor grad	22,6	7	12,9	4
Nei, men planer om det	3,2	1	16,1	5
Total	100,0	31	100,0	31

Svarene viser at det er mer samarbeid med nasjonale enn med internasjonale forskningsmiljøer. En del har planer om samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer. Programmet opererer med en vid forståelse av hva som defineres som internasjonalt forskningssamarbeid, fra konkret komparasjon i det enkelte prosjekt, til internasjonal publisering. En vid forståelse kan henseile på variasjonen i prosjektene i programmet. Gjennom intervjuene er inntrykket at internasjonalt samarbeid foregår på mange måter. En prosjektleder oppgir å ha kontakt med forskere internasjonalt som bidrar på teorisiden ettersom de har større oversikt over internasjonal status i forskningen. En annen prosjektleder oppgir at prosjektet gjennom universitetssamarbeid har fått tilgang til fruktbart internasjonalt samarbeid som involverer både praksisaktører og forskere. En tredje oppgir deltagelse på internasjonal konferanse som interessant og nyttig for prosjektet.

3.6 Oppsummering

Kapitlet baserer seg i hovedsak på resultatene fra en e-postundersøkelse der nesten samtlige av prosjektlederne i PraksisFoU deltok, i tillegg til intervjuer med et utvalg prosjektledere. Resultatene fra e-postundersøkelsen viser et relativt bredt aldersspenn blant prosjektlederne, med en medianalder på 59 år. Det relativt høye aldersgjennomsnittet illustrerer et stort behov for nyrekruttering til dette forskningsfeltet.

Samarbeid med praksisfeltet har i følge intervjuene mange ulike former. Svarene i e-postundersøkelsen gir et inntrykk av involvering av praksisfeltet ut over å være informanter og case for forskerne. Intervjuene gir et mer nyansert og sammensatt bilde, blant annet fordi det er mange utfordringer knyttet til å realisere intensjonene i programmet. Prosjektene teoretiske posisjon og metodiske strategi synes å ha stor betydning for hvordan samarbeidet med praksisfeltets aktører foregår. Samarbeidet varierer fra det rent formelle til det svært involverende og deltagende. Mange av de intervjuede prosjektlederne oppfatter at praksisfeltet er interesserte i å videreutvikle sin praksis. Det gis imidlertid eksempel på at skoleeier ikke følger opp samarbeidsavtaler.

Nye metoder for kompetanseheving ser ut til å utvikles gjennom prosjektene. Dette fremheves av flere prosjektledere og synes å være et foreløpig resultat i PraksisFoU. Imidlertid er det behov for mer forskning angående hvordan dette kan bidra til varige endringer. Flere peker på utfordringer knyttet til ambisjonene om kompetanseheving og utvikling av lærende organisasjoner. En utfordring er tid. En del prosjekter har løst dette ved å avsette ressurser til frikjøp av tid for personalet som deltar i prosjektet.

Svarene viser at det er mer samarbeid med nasjonale enn med internasjonale forskningsmiljøer. En del har planer om samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer. Resultatene må altså ses i lys av at prosjektene er underveis, flere oppgir fremtidige planer både for samarbeid og for formidling av resultater.

4 Stipendiatene: Hvem er de og hvordan vurderer de sin situasjon?

4.1 Innledning

I dette kapitlet gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen av stipendiater tilknyttet PraksisFoU-programmet. Av 23 stipendiater besvarte 18 (78 prosent) undersøkelsen. I tillegg gjengis resultatene fra intervjuene med sju av stipendiatene.

Kapitlet begynner med en beskrivelse av stipendiatene: aldersfordeling, når de begynte i stipendiatstillingen, samt tidligere arbeidserfaring. Deretter ser vi nærmere på stipendiatenes faglige forankring; om de er tatt opp på forskerskole og/eller doktorgradsprogram, veiledningsforholdet, samt planer om utenlandsopphold. Resultatene fra e-postundersøkelsen av stipendiatene vil underveis i kapitlet bli sammenlignet med resultater fra en tidligere undersøkelse av stipendiater i høyskolesektoren (Larsen & Kyvik 2006).

4.2 Kjennetegn ved stipendiatene

De 18 stipendiatene som har besvart undersøkelsen er tilknyttet 15 ulike prosjekter innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU. Det betyr at i underkant av halvparten av prosjektene er representert. Mens 10 av stipendiatene er tilknyttet prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning, er 8 tilknyttet prosjekter relatert til barnehagen.

Av de 18 stipendiatene er 15 kvinner og 3 menn, kvinnene er med andre ord klart i overtall. Stipendiatenes aldersfordeling varierer fra 33 til 58 år, med en gjennomsnittsalder på 44,6 og en medianalder på 44 år. Medianalderen blant stipendiatene tilknyttet prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning er 42 år, mens medianalderen blant stipendiatene tilknyttet prosjekter relatert til barnehagen er noe høyere; 48,5 år.

Gjennomsnittsalderen er med andre ord høy, særlig tatt i betraktning at gjennomsnittsstipendiaten i samfunnsvitenskap bruker atskillig mer enn normalt tid til å fullføre avhandlingen.

Til sammenligning var gjennomsnittsalderen 38 år for stipendiatene innenfor utdanningsforskning i UoH-sektoren i 2007 (Gunnnes 2009). Dette er noe høyere enn gjennomsnittsalderen for stipendiater i UoH-sektoren som helhet, som var 33 år i 2007 (Gunnnes 2009). Pedagogikkevalueringen (Norges forskningsråd 2004) viste at forskerne ved høyskolene var i gjennomsnitt 48,4 år da de disputerte, mens forskerne ved universitetene var 45,5 år. Halvparten av kvinnene (49 prosent) disputerte etter at de var blitt 50 år, mens kun 12 prosent disputerte før de var 40 år. Tilsvarende tall for de mannlige forskerne viste at 28 prosent disputerte etter at de fylte 50 år og 26 prosent før de var 40 år. I 2007 hadde om lag 60 prosent av alle utdanningsforskere pedagogikk som fag.

I en gjennomgang av karriereveiene for stipendiatene i prosjekter tildelt av det svenske Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté (UVK) (Borgen, Olsen & Aasen 2008) fant vi et lignende mønster som vi har beskrevet for stipendiatene i PraksisFoU. Overgangen fra grunnutdanning til doktorgradsstudier tar lang tid og mange av stipendiatene har jobbet i mange år i barnehage/skole og i lærerutdanningen før de starter på sin doktorgrad. Kvinnene er i flertall, og det er relativt høy alder på kandidatene når de disputerer. Dette er kjente mønstre innenfor utdanningsforskning, og vi ser de samme mønstre blant stipendiatene i PraksisFoU.

De fleste av stipendiatene tiltrådte stillingen i 2008 (13 personer). En tiltrådte allerede i 2006, tre i 2007 og én i 2009. De aller fleste av stipendiatene har hatt relevant arbeidserfaring før de tiltrådte stillingen, enten som førskolelærer i barnehage, lærer i grunnskolen, høyskolelektor eller annen relevant stilling. Over halvparten har dessuten arbeidet som lærer innenfor flere deler av sektoren (både i barnehage/grunnskole og på høyskolenivå).

Kun en av de sju som ble intervjuet var rekruttert utenfra lærestedet via utlysning av stillingen, men vedkommende kjente prosjektleder og fagområdet for stipendet. De andre seks var rekruttert fra stillinger ved lærestedet, to av disse hadde jobbet ved lærestedet i mer enn 12 år.

Fem av stipendiatene hadde deltatt i søknadsskrivingen, to av disse hadde først et mindre underprosjekt, og fikk så omgjort sin rolle til stipendiat. Den sjette hadde ett år tidligere fått et internt dr.gradsstipend på deltid fra lærestedet, og søkte utlyst stilling for å få en stipendiatstilling på full tid. Begrunnelsen for å søke var at det var liten tidsressurs lagt inn i oppfølgingen av doktorgradsstudentene ved lærestedet, og at det var veldig komplisert å kombinere med undervisningsstilling. Å få penger i dette prosjektet bidrar i følge stipendiaten til å effektivisere kompetansehevingen. Den sjuende ble oppfordret til å søke den utlyste stillingen. Blant de sju intervjuede stipendiatene hadde tre et fireårig stipend med arbeidsplikt knyttet til prosjektet, men ikke direkte knyttet til undervisning. De fire andre hadde treårig stipend uten andre arbeidsoppgaver knyttet til for eksempel undervisning.

4.3 Faglig forankring

Stipendiatenes faglige forankring er viktig både for stipendiatenes gjennomføring av studiet og for den faglige kvaliteten. Her undersøkes om stipendiatene er tatt opp på forskerskole og/eller doktorgradsprogram, ulike sider ved veiledningen, samt planer om utenlandsopphold.

4.3.1 Tilknytning til forskerskole og doktorgradsprogram

De ulike prosjektene innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU er tilknyttet forskningsmiljøer fra en rekke universiteter og høyskoler. Geografisk er dermed stipendiatene spredt over store deler av landet. Dette gjenspeiles også i stipendiatenes tilknytning til forskerskole og doktorgradsprogram. Om lag 90 prosent, eller 16 av 18 er tatt opp på et doktorgradsprogram. De fleste er tilknyttet et doktorgradsprogram ved et av universitetene, mens en er tilknyttet en vitenskapelig høyskole. Noen færre, 10 av 18, er tilknyttet en forskerskole. Av disse er 3 personer tilknyttet en forskerskole ved deres lokale institusjon (høyskole eller universitet), 4 er tilknyttet en nasjonal forskerskole mens 3 er tilknyttet en internasjonal forskerskole. Tabell 4.1 viser hvor fornøyd stipendiatene er med den forskerskolen og/eller doktorgradsprogrammet de er tilknyttet.

Tabell 4.1 Tilfredshet med forskerskole og/eller doktorgradsprogram. Stipendiater tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Forskerskole		Doktorgradsprogram	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Ganske dårlig	-	0	5,6	1
Tilfredstillende	30,0	3	44,4	8
Ganske godt	60,0	6	22,2	4
Svært godt	10,0	1	5,6	1
Total	100,0	10	100,0	14

Gjennom intervjuene har vi fått et mer sammensatt bilde av situasjonen for stipendiatene enn det som fremkommer av e-post-undersøkelsen. Dette gjelder særlig kravene fra doktorgradsopplæringen, og vurderingene av kvalitet og relevans av denne opplæringen i forhold til den praksisbaserte innretningen på PraksisFoU. I følge intervjuene har stipendiatenes situasjon i forholdet mellom PraksisFoU og dr.gradsopplæringen ikke vært tema i forbindelse med tildeling av forskningsmidler til prosjektene fra programstyrets side. Det er overlatt til prosjektledelsen til å ivareta dette.

En av stipendiatene oppgir at doktorgradsprogrammet vedkommende er tatt opp på er tidkrevende og at det er uvant å ha en slik studentrolle. Når doktorgradsprogrammet er så arbeidskrevende blir stipendiaten stående litt utenfor prosjektet, og kommer i utakt med de andre i prosjektet.

En annen stipendiat viser til at doktorgradsopplæringen ikke er tilstrekkelig relevant faglig, og tar derfor i tillegg kurs ved andre læresteder i Norden. Tre stipendiater oppgir også at de søker seg til supplerende kurs ved andre doktorgradsprogram i Sverige og Danmark for å styrke den faglige relevansen i forhold til prosjektet. Her oppgis forskernettverk å ha stor betydning. Vi har ikke utdypende informasjon om disse kursene eller nettverkene.

En stipendiat har kontor ved universitetet der vedkommende er tatt opp på doktorgradsprogram, og tilbringer det meste av sin tid i dette miljøet. Der er også veilederen og andre stipendiater som arbeider med relaterte tema, og de har jevnlige møter. På denne måten har stipendiaten kobling til to faglige miljøer; på høyskolen det praksisrettede og metodiske, og på universitetet det teoretiske. Dette oppfattes som en ressurs av vedkommende stipendiat.

Blant de intervjuede stipendiatene er det et ønske om å møte de andre stipendiatene i PraksisFoU. Det blir påpekt at de står i andre dilemmaer enn andre, for eksempel ved spørsmål om etikk og metode. Det er også påpekt at de deler en del studentdilemmaer angående prosjektenes innretning innenfor rammen av PraksisFoU. Å være doktorgradsstudent i en opplæring som ikke er så praksisorientert, og samtidig håndtere sin rolle i et program med såpass tydelige føringer angående koblingen til praksisfeltet, oppfattes som utfordrende. Mer fellesskap rundt slike tema kunne muligens bidra til å redusere ensomhetsfølelsen flere erfarer.

Det faglige fokuset er tydelig blant stipendiatene som er intervjuet, og flere oppgir at nærheten til praksisfeltet genererer nye og interessante forskningsspørsmål. En stipendiat som i sitt prosjekt har hatt en teoretisk tilnærming til praksisfeltet påpeker at gjennom PraksisFoU kommer man nær empirien og feltet, og at dette er utfordrende og interessant på måter som har blitt mer sentralt for avhandlingsarbeidet enn planlagt.

Blant de intervjuede stipendiatene er de fleste primært fokusert på eget prosjekt, og mindre på helheten som de er en del av. Dette kan ha sammenheng med at de deltar i forskerutdanning som tar mye tid, og dessuten har noen særlige utfordringer angående å koble eget prosjekt opp mot doktorgradsprogramets innretning. Det ser imidlertid ut til å være en fordel å ha en klar disiplintilknytning og i tillegg være tilknyttet et prosjekt med tydelige teoretisk og metodisk innretning, og en forskningsleder som har erfaring med å lede større forskningsprosjekter, samt et prosjekt der det er utviklet mange møteplasser. Stipendiater som har motsatte kjennetegn ser ut til å ha en vanskeligere situasjon.

4.3.2 Veiledning

De fleste stipendiatene har veiledere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU. Dette illustreres i tabell 4.2. Av de 18 stipendiatene har 13 personer enten hoved- eller biveileder som er tilknyttet dette programmet. Men dette betyr også at 5 av stipendiatene *ikke* har veileder tilknyttet PraksisFoU, og at 10 av stipendiatene har hovedveileder *utenfor* dette programmet. Dette har trolig sammenheng med kravet ved flere læresteder om at hovedveileder skal tilhøre institusjonen som gir doktorgrad. En del av stipendiatene er tilsatt ved en høyskole uten doktorgradsprogram, og av formelle grunner må de derfor ha hovedveileder ved et universitet. Noen av stipendiatene oppgir for øvrig i intervju at hovedveileder har en professor II-stilling ved høyskolen stipendiaten er tilknyttet.

Tabell 4.2 Andel som har veileder tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU. Stipendiater tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Nei	27,8	5
Ja, biveileder	27,8	5
Ja, hovedveileder	27,8	5
Ja, begge	16,7	3
Total	100,0	18

Tabell 4.3 viser stipendiatenes tilfredshet med hovedveileder, blant de som har hovedveileder enten innenfor eller utenfor programmet. Av de som har hovedveileder tilknyttet PraksisFoU, er 7 av 8 stipendiater svært godt fornøyde med veiledningen. Tilsvarende er 5 av 10 stipendiater med hovedveileder utenfor programmet svært godt fornøyd med veiledningen. Det vil altså si at veiledningsforholdet fungerer bedre for en større andel av stipendiatene med veileder tilknyttet programmet enn utenfor programmet. Grunnen til dette er sannsynligvis at den førstnevnte gruppen stipendiater er bedre integrert i programmet, og at hovedveileder har større innsikt i avhandlingens problemstilling. Men selv blant stipendiatene som har hovedveileder utenfor programmet må tilbakemeldingen om veiledningsforholdet anses som god, og klart bedre enn det som tidligere er rapportert fra stipendiater generelt sett (jf Evaluering av norsk forskerutdanning 2002, Kyvik og Olsen 2007).

Tabell 4.3 Tilfredshet med hovedveileder etter hovedveileders tilknytning til forskningsprogrammet PraksisFoU. Stipendiater tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Hovedveileder utenfor prosjektet		Hovedveileder innenfor prosjektet	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Tilfredstillende	30,0	3	-	0
Ganske godt	20,0	2	12,5	1
Svært godt	50,0	5	87,5	7
Total	100,0	10	100,0	8

Tabell 4.4 viser hvor ofte stipendiatene får veiledning. Halvparten oppgir at de får sporadisk veiledning. Dette er en høy andel, og kan tyde på at for mange stipendiater arbeider isolert fra veileder. Vi har ikke sammenlignbare tall for samfunnsvitenskap, men veiledningsfrekvensen er i det store og hele på omtrent samme nivå som for stipendiater i økonomi og humaniora (jf Evaluering av norsk forskerutdanning 2002).

Tabell 4.4 Veiledningsfrekvens. Stipendiater tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Sporadisk	50.0	9
Regelmessig, men sjeldnere enn hver 14.dag	22.2	4
Omkring hver 14. dag	16.7	3
Minst en gang i uken	11.1	2
Total	100.0	18

At såpass mange er fornøyd med veiledningen, men samtidig oppgir å ha sporadisk veiledning kan ha flere årsaker, for eksempel at stipendiatene har lang yrkeserfaring og er vant til å jobbe selvstendig, eller at veilederne er lite tilgjengelige. Flere av stipendiatene påpeker i intervju at hvis også biveilederen er vanskelig tilgjengelig, kan det føre til at veiledningen ikke fungerer optimalt.

4.3.3 Planer om utenlandsopphold

Stipendiatene har også blitt spurt om de har gjennomført et opphold i utlandet eller har konkrete planer om utenlandsopphold. Mens 10 av 18 (56 prosent) ikke har planer om utenlandsopphold, har 7 konkrete planer, mens én har gjennomført et opphold i utlandet. Dette er samme andel som for stipendiater generelt i samfunnsvitenskap (Kyvik og Olsen 2007).

Resultater fra intervjuene viser at dette er noe som avhenger av livssituasjonen den enkelte har. To av de intervjuede stipendiatene var kommet langt i planleggingen av sine utenlandsopphold, mens to oppga at de gjerne skulle, men at det var helt utelukket på grunn av familiesituasjonen.

4.4 Oppsummering

Resultatene fra e-postundersøkelsen og intervjuer av stipendiater tilknyttet PraksisFoU-programmet gir et bilde av stipendiatenes situasjon. Medianalderen blant stipendiatene er 44 år. Dette er høyere enn gjennomsnittsalderen innenfor utdanningsforskning i UoH-sektoren, som i 2007 var 38 år, og betydelig høyere enn for stipendiater i UoH-sektoren som helhet, som var 33 år i 2007. Dette kan indikere liten grad av nyrekruttering av forskerkompetanse innenfor programmet. Det synes som stipendiatene primært er rekruttert blant forskere/personell som allerede er ansatt i sektoren.

Stipendiatene er i høy grad tilfredse med den veiledningen de mottar. Dette gjelder enten veileder er tilknyttet PraksisFoU eller ikke. Samtidig kommer det frem i intervjuene ulike utfordringer og dilemmaer som stipendiatene opplever. Å være doktorgradsstudent i en opplæring som ikke er så praksisorientert, og samtidig skulle håndtere sin rolle i et

program med såpass tydelige føringer angående koblingen til praksisfeltet, oppfattes som utfordrende. Mer fellesskap med andre stipendiater angående dilemma og utfordringer i praksisrettede prosjekter kunne muligens bidra til å redusere ensomhetsfølelsen flere erfarer.

5 Samarbeidspartnerne: Stemmer fra praksisfeltet

5.1 Innledning

I dette kapitlet gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen av samarbeidspartnere tilknyttet PraksisFoU-programmet. Til sammen besvarte 16 av samarbeidspartnerne undersøkelsen. Dette tilsvarer en svarprosent på kun 29 prosent, noe som må betegnes som meget lav. Med en så lav svarprosent, må resultatene tolkes med stor forsiktighet. I tillegg gjengis resultatene fra intervjuer med sju av samarbeidspartnerne.

Kapitlet begynner med en beskrivelse av kjennetegn ved samarbeidspartnerne. Først gis en fremstilling av kjennetegn ved utvalget av samarbeidspartnere som har deltatt i undersøkelse og intervju, deretter ser vi nærmere på samarbeidspartnerens deltakelse i prosjektene, og deres forventninger til hva prosjektene skal bidra til. Kapitlet avsluttes med en oppsummering av hovedresultatene fra e-postundersøkelsen og intervjuer av samarbeidspartnere i praksisfeltet.

5.2 Kjennetegn ved samarbeidspartnerne

De 16 personene fra praksisfeltet som har besvart undersøkelsen er knyttet til 10 ulike prosjekter innenfor forskningsprogrammet PraksisFoU. Det betyr at om lag en tredel av prosjektene er representert. Med utgangspunkt i kontaktinformasjon gitt av prosjektlederne ble e-postundersøkelsen sendt ut til 67 samarbeidspartnere tilknyttet PraksisFoU. Noen falt fra på grunn av feil e-postadresser (9), samt at et par personer mente de ikke hadde fungert som samarbeidspartnere og derfor ikke kunne besvare spørsmålene. Vi vet ikke om dette også gjelder flere av de som ikke har besvart våre henvendelser. Det er ikke alle prosjektene som har oppgitt kontaktinformasjon til samarbeidspartner, i tillegg varierer antallet samarbeidspartner (oppgitt med kontaktinformasjon) betydelig mellom prosjektene. Enkelte av prosjektene er av sensitiv karakter og har derfor ikke oppgitt kontaktinformasjon om samarbeidspartner. Andre prosjekter er i en tidlig fase og samarbeidet med partene i praksisfeltet har ennå ikke kommet skikkelig i gang. Dette er forhold som påvirker utvalget og kvaliteten på svarene. Det er derfor vesentlig å merke seg at dette ikke kan betraktes som en representativ undersøkelse av samtlige samarbeidspartnere tilknyttet PraksisFoU-programmet. Når vi her gjengir resultatene fra denne e-postundersøkelsen, er det med disse forbeholdene i mente. Sammen med resultatene fra intervjuene med ulike aktører i praksisfeltet, gir undersøkelsen et bilde av hvilken rolle de ulike aktørene og samarbeidspartnere i praksisfeltet har i PraksisFoU-programmet.

Av de 16 personene fra praksisfeltet som har besvart undersøkelsen er 12 tilknyttet prosjekter relatert til grunnopplæring og lærerutdanning, mens 4 er tilknyttet prosjekter

relatert til barnehagen. Det er en jevn kjønnsfordeling blant de som har deltatt, med 8 menn 7 kvinner samt en barnehage (uoppgitt kjønn). Aldersmessig strekker utvalget seg fra 38 til 68 år, med en medianalder på 49 år. Ti av de som har svart er skole/barnehageeiere, mens 5 er ansatte i skole/barnehage. En person er både eier og ansatt. Av de seks som er intervjuet er fem tilknyttet grunnskolen og en er tilknyttet barnehagen som praksisfelt. De to som har falt fra var begge tilknyttet barnehage sektoren.

5.2.1 Samarbeidspartners deltakelse i prosjektene

Samarbeidspartene i praksisfeltet kan ha deltatt på ulike måter i prosjektene. Mens enkelte har hatt en svært aktiv rolle i prosjektene, har andre hatt en mer begrenset deltakelse. Noen oppgir å ha deltatt i ulike deler av prosjektet – det kan være å ha deltatt i utforming av problemstillinger, å ha deltatt som forsker underveis i prosjektet, og å ha vært med i diskusjoner angående tolkning og bruk av resultatene. I tabellene nedenfor gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen til samarbeidspartnere i praksisfeltet om ulike sider av samarbeidspartners deltakelse i prosjektene.

Tabell 5.1 Andel som har deltatt i utforming av problemstillinger for prosjektet. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	18,8	3
Liten grad	18,8	3
Noen grad	25,0	4
Stor grad	37,5	6
Total	100,0	16

Flertallet har vært med i utforming av problemstillinger, og 6 av 16 oppgir å ha deltatt her i stor grad.

Tabell 5.2 Andel som har deltatt som forsker i prosjektet. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	75,0	12
Noen grad	12,5	2
Stor grad	12,5	2
Total	100,0	16

De fleste har ikke deltatt som forsker, mens en fjerdedel oppgir å ha deltatt som forsker i prosjektene i noen eller stor grad.

Tabell 5.3 Andel som har deltatt i arbeid med å tolke resultater fra prosjektet. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	25,0	4
Liten grad	37,5	6
Noen grad	18,8	3
Stor grad	18,8	3
Total	100,0	16

Kun en fjerdedel oppgir ikke å ha deltatt i arbeid med å tolke resultater fra prosjektet, mens de resterende har deltatt i slikt arbeid i varierende grad.

Tabell 5.4 Andel som har deltatt i diskusjoner om bruk av resultater fra prosjektet. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	18,8	3
Liten grad	18,8	3
Noen grad	18,8	3
Stor grad	43,8	7
Total	100,0	16

Det synes å være en litt høyere andel som har deltatt i diskusjoner om bruk av resultater fra prosjektet. Kun 3 personer oppgir ikke å ha deltatt i slikt arbeid, de resterende har deltatt i slikt arbeid og 7 av 16 har deltatt i stor grad.

Tabell 5.5 Andel som har deltatt på seminarer/workshops i prosjektet. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Ingen grad	18,8	3
Liten grad	18,8	3
Noen grad	12,5	2
Stor grad	50,0	8
Total	100,0	16

Det synes også å være en relativt høy andel som har deltatt på seminarer/workshops i prosjektet. Også her er det kun 3 personer som ikke har deltatt i slikt arbeid, de resterende har deltatt på seminarer/workshops, og 8 av 16 har deltatt i stor grad.

Intervjuene gir et mer variert bilde av erfaringene i prosjektene. Mens tre av seks samarbeidspartnere oppgir at det er tett oppfølging og lærerikt å delta, oppgir de tre andre at det er forholdsvis lang avstand til prosjektleder, og uklare forhold rundt forskningsprosjektet. En oppgir å ha hatt en del uformelle samtaler med prosjektleder og å

ha en koordinerende rolle innad i egen skole og som kontaktperson i prosjektet. Vedkommende har bare snakket med et par andre kontaktpersoner i prosjektet per telefon, ikke personlig. Det ligger i dette prosjektet å skrive artikkel og bok, men det er ikke inngått konkrete avtaler om skriving foreløpig. Det opplyses at det er et opphold i prosjektet.

I følge en skoleeier savner lærerne som har deltatt i forskningsprosjektet refleksjon og tilbakemelding i forhold til hva de skal gjøre videre. De har opplevelsen av at forskere fra lærerutdanningen kommer, henter informasjon og bearbeider dette videre. Så kaller lærerutdanningen inn til seminarer, men det er noen uuttalte forventninger til hva de skal få ut av det. Lærerne venter veiledning på hvordan de skal gjøre det bedre, ikke bare bli observert. På den andre side synes skoleeier det er en spennende og absolutt bedre enn å sende folk på kurs. Men etter skoleeiers mening bør lærerutdanningen samarbeide bedre med skoleeier i stedet for å gå til enkeltskoler. Da blir det lettere å sette nye ting i system og bli mer resultatrettet.

5.2.2 Samarbeidspartnernes forventninger til prosjektene

I tabellene nedenfor gjengis resultatene fra e-postundersøkelsen til samarbeidspartnere i praksisfeltet om samarbeidspartnernes forventninger til hva prosjektene skal bidra til.

Tabell 5.6 Andel med forventninger til prosjektet om å forbedre/endre konkrete forhold til skole/barnehage. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Noen grad	56,3	9
Stor grad	43,8	7
Total	100,0	16

Forventningene til prosjektene om å skulle forbedre/endre konkrete forhold til skole/barnehage synes å være relativt sterke. Det er ingen som oppgir lave eller ingen forventninger til dette, samtlige har forventninger til forbedring/ending i noen eller stor grad.

Tabell 5.7 Andel med forventninger til prosjektet om å styrke kunnskapen blant ansatte i skole/barnehage. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Noen grad	18,8	3
Stor grad	81,3	13
Total	100,0	16

Også forventningene til prosjektene om å skulle styrke kunnskapen blant ansatte i skole/barnehage synes å være sterke. Heller ikke her er det noen som oppgir lave eller ingen forventninger, og hele 13 av 16 personer (81 prosent) har store forventninger til styrket kunnskap blant ansatte i skole/barnehage.

Intervjuene bekrefter at det er store forventninger til kompetanseheving, men at erfaringene så langt varierer. En rektor er opptatt av etterutdanningsaspektet i forskning, at den setter varige spor. Å delta i prosjektet har høynet kompetansen i skolen, og en lignende metode ville i følge rektoren være bra å følge i annen etter- og videreutdanning, det vil si at lærerutdanning og grunnskole ga etter- og videreutdanning sammen. En slik arbeidsform bidrar etter rektorens erfaring til at lærerne blir interesserte og reflekterte i forhold til teori, og til at det oppstår nye former for diskusjoner på skolen.

På spørsmålet om varige effekter svarer rektor at prosjektet burde vare i minst to år til, fordi det tar tid å skjønne hva som skal til for å endre og forbedre praksis.

Tabell 5.8 Andel med forventninger til prosjektet om å forsterke samarbeidet mellom skole/barnehage og lærer/førskolelærerutdanningene. Samarbeidspartnere tilknyttet forskningsprogrammet PraksisFoU.

	Prosent	Antall
Liten grad	12,5	2
Noen grad	37,5	6
Stor grad	37,5	6
Vet ikke	12,5	2
Total	100,0	16

Forventninger til prosjektet om å forsterke samarbeidet mellom skole/barnehage og lærer/førskolelærerutdanningene synes også å være betydelige. Ingen oppgir at de ikke har noen forventninger til dette, selv om to oppgir ”vet ikke”. De fleste oppgir en forventning til prosjektet om å forsterke samarbeidet mellom skole/barnehage og lærer/førskolelærerutdanningene i stor eller noen grad. Det de skriver i kommentarfeltene tyder på at dette stort sett er en veldig fornøyd gruppe.

Resultater fra intervjuene bidrar imidlertid til nyansering av bildet. For det første er erfaringene med å være forskningsfelt for en lærerutdanning variert. Fra en skoleeiers ståsted anses det som positivt at lærerutdanningen er opptatt av å se hva som skjer ”på grasrota”, i praksisfeltet, men vedkommende har inntrykk av at det stort sett dreier seg om observasjon for å komme videre selv. Vedkommende er forbauset over at det ikke har vært sett noen sammenhenger mellom PraksisFoU-prosjektet og skoleeiers egne prosjekter på samme tema som har gått over lang tid. Denne samarbeidspartneren har heller ikke diskutert prosjektet med prosjektleder, og etterlyser mer informasjon og interesse for diskusjon og samarbeid. Etter vedkommende skoleeiers syn er det derfor vanskelig å vite noe sikkert om effektene. Her mangler åpenbart arbeid med utvikling av samforståelse blant sentrale aktører.

En rektor representerer en helt annen type erfaring. Denne skolen har bred erfaring med prosjekter i regi av lærestedet i regionen, men har aldri lært mer av noe forskningsprosjekt

enn dette prosjektet. Dette begrunnes med metodene som er aksjonsrettet og prosessorientert, at forskerne er jevnlig på skolen og at lærerne deltar i jevnlig refleksjonssamtaler og lignende. Her ser det ut til at det har vært arbeidet med utvikling av samforståelse som grunnlag i prosjektet.

En barnehagestyrer oppgir i intervju at barnehagen har en tilretteleggende rolle i forhold til forskningen, men at dette likevel gir positive ringvirkninger. Denne barnehagen har tidligere erfaring som studiefelt for forskere, og har en slik rolle i dette prosjektet også. Forskeren kommer på besøk og observerer, mens personalet ikke har noen annen rolle enn å tilpasse og legge til rette for forskeren. Styreren viser til at det blir en del positive effekter av å ha en som ser personalet, barna og virksomheten med et utenfra-blikk. De ansatte vil gjerne vise seg frem og "bli sett" av noen utenfra. Dette har bidratt til gode uformelle diskusjoner mellom forskeren og personalet om barnehagens praksis. Hva som kan bli resultatene av forskningen har de imidlertid ikke noe bilde av.

En lærer påpeker at å få noe "tredd ned over hodet" ikke virker. Å gå på etter- og videreutdanningskurs krever at man selv implementerer det man har lært i etterkant, og det er ikke så lett. Å jobbe i prosjekt i team og sammen med rektor etter en langsiktig plan gir ansvarsfølelse overfor forventninger om å gjøre noe som er nyttig for helheten. Å bli sett og ansvarliggjort beskrives som en positiv erfaring. De som skal jobbe med dette i skolen må "eie" problemstillingene og prosjektet, påpeker en lærer. Dette krever en forsker som er lyttende og som kommer med teori eller andre innspill på etterspørsel. Noe lignende peker en rektor på som grunnleggende om man skal få til resultater; alt må utformes i samarbeid, gjennom lange prosesser. Forskerne må ha en grundig tilnærming og være lydhøre og åpne.

5.3 Oppsummering

Dette kapitlet er basert på resultatene fra intervjuer og e-postundersøkelsen av samarbeidspartnere i praksisfeltet.

Det samarbeidspartnerne skriver i kommentarfeltene i e-postundersøkelsen tyder på at dette stort sett er en veldig fornøyd gruppe med positive erfaringer fra samarbeidet med PraksisFoU-prosjektet. I forhold til at kravet om og forventningene til samarbeidet mellom skole/barnehagesektoren og lærer/førskolelærerutdanningene står sentalt i PraksisFoU, er dette et positivt funn. En reservasjon er imidlertid den lave svarprosenten i denne gruppen. Med bakgrunn i erfaring fra tidligere forskning er det nærliggende å anta at de som i størst grad føler tilknytning til prosjektene, har lettest for å avsette tid til å besvare undersøkelsen. Dette betyr ikke nødvendigvis at det kan finnes mange misfornøyde samarbeidspartnere der ute som ikke har fått frem sin stemme her. Den lave svarprosenten i e-postundersøkelsen, samt visse vanskeligheter med å få tak i samarbeidsparter til å delta på intervju, reiser likevel spørsmål om graden av tilknytning til prosjektene blant dem vi har fått oppgitt som samarbeidsparter og som ikke har besvart våre henvendelser.

Resultater fra intervjuene bidrar til nyansering av bildet fra e-postundersøkelsen. Erfaringene med å være forskningsfelt for en lærerutdanning viser seg å være blandede. Mens noen vektlegger positivt utbytte ved et slikt samarbeid, har andre i mindre grad en oppfatning av å være skikkelig involvert i prosjektene. Imidlertid tyder svarene på at samarbeidspartnerne og flere av prosjektlederne er forholdsvis enige om de kritiske faktorene som kreves for å lykkes med kompetanseutvikling og endring i skole/barnehage. En sentral utfordring er i følge de intervjuede samarbeidspartnerne å vedlikeholde og sikre kontinuitet i forhold til endrings- og kompetanseutviklingsarbeid de har vært med på gjennom prosjektet, uten ekstra ressurser, uten ”drivere” og med stadig nye kolleger.

6 Konklusjoner

Vi har i de foregående kapitlene analysert og diskutert ulike sider ved forskningsprogrammet PraksisFoU. Dette omfatter analyser basert på e-postundersøkelser samt intervjuer med prosjektledere, stipendiater og samarbeidspartnere. I dette kapitlet oppsummerer vi hovedfunnene fra vurderingen. Deretter diskuteres hovedfunnene opp mot tidligere studier og de sentrale problemstillingene i denne vurderingen. Avslutningsvis trekker vi frem enkelte funn av særlig relevans for den videre diskusjon og refleksjon når det gjelder hvordan innsatsen tilknyttet PraksisFoU bør videreføres.

6.1 Hovedresultater

Som det fremgår i kapittel 3 er det et relativt bredt aldersspenn blant prosjektlederne, med en medianalder på 59 år. Det relativt høye aldersgjennomsnittet illustrerer et stort behov for nyrekruttering til forskningsfeltet. Kvinneandelen blant prosjektlederne i PraksisFoU er høyere enn det som kunne forventes ut i fra kvinneandelen innenfor utdanningsforskning generelt.

Samarbeid med praksisfeltet har mange ulike former når det gjelder involvering av praksisfeltet ut over å være informanter og case for forskerne. Prosjektenes teoretiske posisjon og metodiske strategi synes å ha stor betydning for hvordan samarbeidet med praksisfeltets aktører foregår, og samarbeidet varierer fra det rent formelle til det svært involverende og deltagende.

Mange av prosjektlederne har erfart at samarbeidspartnerne i praksisfeltet er interesserte i å videreutvikle sin praksis. I denne sammenhengen ser nye metoder for kompetanseheving ut til å utvikles gjennom prosjektene. Dette synes å være et foreløpig resultat i PraksisFoU. Prosjektlederne peker på behov for mer forskning som kan bidra til varige endringer. Blant utfordringene knyttet til ambisjonene om kompetanseheving og utvikling av lærende organisasjoner er tid og ressurser til frikjøp fra undervisning for personalet som deltar i prosjektet.

Som det fremgår av kapittel 4 er medianalderen blant stipendiatene 44 år. Dette er høyere enn gjennomsnittsalderen innenfor utdanningsforskning i UoH-sektoren, som i 2007 var 38 år, og betydelig høyere enn for stipendiater i UoH-sektoren som helhet, som var 33 år i 2007. Dette kan indikere liten grad av nyrekruttering av forskerkompetanse innenfor programmet. Det synes som stipendiatene primært er rekruttert blant forskere/personell som allerede er ansatt i sektoren.

Stipendiatene er i høy grad tilfredse med den veiledningen de mottar. Dette gjelder enten veileder er tilknyttet PraksisFoU eller ikke. Samtidig kommer det frem utfordringer og dilemmaer stipendiatene opplever. Å være doktorgradsstudent i en doktorgradsopplæring

som ikke er praksisorientert, og samtidig skulle håndtere sin rolle i et program med såpass tydelige føringer angående koblingen til praksisfeltet, oppfattes som utfordrende. Mer fellesskap med andre stipendiater i programmet angående dilemma og utfordringer kunne muligens bidra til å redusere ensomhetsfølelsen flere erfarer.

Som det fremgår av kapittel 5 om samarbeidspartnerne, er dette i følge e-postundersøkelsen stort sett en veldig fornøyd gruppe, med positive erfaringer fra samarbeidet med PraksisFoU-prosjektene. I forhold til at kravet om og forventningene til samarbeidet mellom skole/barnehagesektoren og lærer/førskolelærerutdanningene i PraksisFoU, er dette et positivt funn. En reservasjon er imidlertid at det er forholdsvis lav svarprosent blant denne gruppen, og det er nærliggende å anta at de som er mest positive og i høyest grad er involvert i prosjektene, har lettest for å avsette tid til å besvare undersøkelsen.

Resultater fra intervjuene bidrar til nyansering av bildet. Erfaringene med å være forskningsfelt for lærerutdanningen viser seg å være blandede. Mens noen vektlegger positivt utbytte ved et slikt samarbeid, har andre i mindre grad en oppfatning av å være skikkelig involvert i prosjektene. Imidlertid tyder svarene på at samarbeidspartnere og flere av prosjektlederne er forholdsvis enige om de kritiske faktorene for å lykkes med kompetanseutvikling og endring i skole/barnehage. En sentral utfordring er å vedlikeholde og sikre kontinuitet i forhold til endrings- og kompetanseutviklingsarbeid de har vært med på gjennom prosjektet, uten ekstra ressurser, uten ”drivere” og med stadig nye kolleger.

6.1.1 Hovedresultater knyttet til tidligere studier

Den dominerende FoU-strategien innenfor utdanningsfeltet som Tikunoff og Ward (1984) beskriver som lineær og trinnvis, gjenfinnes i porteføljeanalysen av PraksisFoU-programmet (Aasen & Prøitz 2009). Der pekes det på at prosjektbeskrivelsene nettopp er utformet som prosessbeskrivelser der forskningsarbeidet, utviklingsarbeidet og formidlingsarbeidet ansees som ulike og atskilte faser i prosjektet. Prosjektet innledes ofte med undersøkelser som identifiserer og belyser problemer i praksisfeltet, og som i neste omgang skal tolkes og forklares. Deretter legges funnene og forklaringene til grunn for erfaringsutvekslende dialoger med praksisfeltets interesser. Det er imidlertid et spørsmål om dette videreføres i selve prosjektrealiseringen. Vurderingen har funnet trekk som tyder på at flere av prosjektene kan ha en slik karakter. Imidlertid gir ikke datamaterialet grunnlag for å vurdere dette inngående.

Denne vurderingen av PraksisFoU viser lignende mønstre og sammenhenger som Thelin (2009) og Prøitz (2004) beskriver; At det finnes både organisasjonsmessige, strukturelle, praktiske og menneskelige barrierer som utfordrer arbeidet med å overstige distansen mellom forskning og praksis. Utfordringen er å ivareta både det forskningsmessige og det praksisrelaterte til nytte for alle involverte uten å miste vanlige kvalitets- og relevanskrav av syne. Som det fremgår av kapittel 1 kan samarbeidsforskning defineres på en rekke måter. Det stilles likevel bestemte krav om at praksisfeltet er involvert med en viss grad av

likeverdighet i forhold til de involverte samarbeidspartene for at det skal oppstå et mest mulig hensiktsmessig samarbeid. Vurderingen av PraksisFoU-programmet åpner for å stille spørsmål ved i hvilken grad forskningsprosjektene har maktet å forene teori- og praksisperspektiver til nytte for alle parter. Datamaterialet kan tyde på at det er stor variasjon mellom prosjektene i hvorvidt og hvordan dette er ivaretatt.

Porteføljeanalysen (Aasen & Prøitz 2009) viser at så å si alle prosjektene er samarbeidsorienterte, men hva slags samarbeid er det snakk om? Porteføljeanalysen finner at prosjektskissene i liten grad henviser til involvering av praksisfeltet i utformingen av forskningsspørsmål for prosjektene. Derimot vises det i større grad til annen forskning og policydokumenter når problemstillinger skal forankres. Vår vurdering viser relativ stor variasjon i typer av samarbeid mellom de ulike prosjektene, fra det å ivareta samarbeid som formidling av resultater på en dialogkonferanse til det å involvere praksisfeltet i samtlige av forskningsprosjektets deler. Vi vil understreke at det ikke nødvendigvis er uvanlig med store variasjoner mellom prosjekter innenfor forskningsprogrammer, og at det ikke nødvendigvis er problematisk. Det som derimot kan være et relevant spørsmål er at de ressursmessige forutsetningene for de ulike prosjektene blir svært ulike dersom et krav om samarbeid kan tolkes så vidt.

Porteføljeanalysen viser også at prosjektene omfatter en rekke aktører av ulik karakter. Gjennom denne vurderingen har vi gitt et bilde av hvordan samarbeid forstås i en kontekst med mange involverte parter. I hvilken grad det etableres rom for de ulike stemmene og hvordan de mange og kanskje tidvis konkurrerende brukerperspektivene ivaretas, er imidlertid vanskelig å besvare innenfor rammen av vurderingen. I intervjuene med prosjektledere, stipendiater og samarbeidspartnere i PraksisFoU har vi fått beskrevet aksjonsforskningsprosjekter som kan sies å inneha de egenskapene som Møller (1997:75) beskriver som tosidig aksjonsforskning.

I formidlingsstrategien for PraksisFoU finner vi en lignende todelt strategi der fokus på den ene side er rettet mot den allmenne og praksisrettede formidlingen gjennom avtaler med tidsskrifter, og den mer vitenskapelige formidlingen. Formidlingstenkingen i PraksisFoU har ambisjoner om å overstige barrierene som ligger i den strukturelle, fysiske, hierarkiske og tidsmessige avstanden mellom forskningsfeltet og praktikerfeltet. I følge Tikunoff & Ward (1984) har dette ført til at forskning har vært utdatert og irrelevant når den endelig har nådd praksisfeltet.

6.1.2 Er kravet om lærerutdanningstilknytning en styrke eller svakhet ved programmet?

Vi har tidligere vist til Thelin (2009) som konkluderer med at det ikke er nok med et 'top-down'-perspektiv på forskningstilknytningen, men at det også er et behov for et 'bottom-up'-perspektiv, og at disse to eksempelvis kan føre sammen lærer- og forskerutdanninger. PraksisFoU-programmets krav om kobling til lærerutdanningen er således en styrke når det

fungerer godt og en svakhet når det fungerer mindre godt. Det er både personavhengige og mer systemavhengige forhold som spiller inn.

Selv om lærerutdanningen har tett kontakt med praksisfeltet, oppgir mange av de intervjuede prosjektlederne at de har lært nye ting, særlig om strukturelle forhold og om kompleksiteten i praksisfeltet. Samarbeid med praksisfeltet er en utfordring som beskrives i kapittel 3. Flere prosjektledere har erfart at det er vanskelig å få skole/barnehageeier med i det planlagte samarbeidet når dette omfatter jevnlige møter og andre typer forpliktelser. På den andre siden viser en av samarbeidspartnerne i kapittel 5 til at lærerutdanningen lukker seg inne; forskerne kommer og henter materiale og trekker seg tilbake til ”sin” arena uten å åpne opp for dialog og samarbeid. Det er et inntrykk fra intervjuene og de foregående kapitlene at kvaliteten i slike relasjoner er avhengig av personlig engasjement både internt i lærerutdanningen og blant samarbeidende aktører.

I rekrutteringen av forskere ser det ut til at interne kandidater i lærerutdanningen har stor betydning. Porteføljeanalysen viser at drøyt halvparten av stipendiatene og postdoktorene er rekruttert internt i lærerutdanningen. Fem av seks intervjuede stipendiater hadde jobbet i lærerutdanningen i flere år. Dette gjelder også mange av prosjektmedarbeiderne i høyskolelektorstilling. Gjennom deltagelse i prosjektet har de en mulighet til å bygge opp en førstelektorkompetanse.

Prosjektenes kobling til undervisningen i lærerutdanningen er i følge intervjuene varierende. Dette har sammenheng med at forskerne er frikjøpt fra undervisning for å forske, det er en del etiske og metodiske problemer knyttet til å ha studenter involvert i prosjektene, og det er til en viss grad problemer knyttet til kontinuitet blant personalet.

Utvikling og erfaring med nye arbeidsmåter tar tid, og slik sett kan det være en styrke at programmet stiller krav til utforskning av mulighetene og barrierene i slike koblinger. Som det fremgår i kapittel 3, 4 og 5 oppgir flere informanter at dette er spørsmål som oppfattes som interessant å utforske videre.

6.2 Hovedresultater knyttet til vurderingens problemstillinger

I kapittel 1 presenterte vi grunnlaget for denne vurderingen av forskningsprogrammet PraksisFoU. Følgende to overordnede problemstillinger ble lagt til grunn for vurderingen:

1. Er prosjektene på ”rett vei” i forhold til planene og programmets mål? Hva er erfarte utfordringer, gevinster av denne typen program og organiseringen så langt?
2. Hva er kunnskapsproduksjon så langt? Hvordan er formidlingsplanene realisert så langt? Hva anses som utfordringer i forhold til ambisjonene om å formidle tilbake til praksis i form av forslag til tiltak?

I tillegg til de to overordnede problemstillingene, inkluderer vurderingsoppdraget også en mer eksplorerende og drøftende del. Denne delen innebærer både en vurdering av forhold som kan synes å *hindre eller svekke* mulighetene til å nå de overordnede målene i PraksisFoU, samt en vurdering av andre virkemidler som kan *styrke* FoU-kompetansen i lærerutdanningene og utdanningsforskningens kvalitet og relevans. Dette omfatter vurderinger knyttet til programsatsing, forskerskoler og andre virkemidler i regi av Forskningsrådet. Denne type vurderinger av PraksisFoU i forhold til de overordnede målsettinger, samt vurderinger av andre virkemidler inngår som en del av presentasjonen av resultatene i kapittel 3, 4 og 5. Også gjennomgangen av relevant tidligere forskning i kapittel 1 inneholder en diskusjon om ulike virkemidler som kan styrke FoU-kompetansen i lærerutdanningene og utdanningsforskningens kvalitet og relevans. Vurderingen gir lite grunnlag for å konkludere klart med hensyn til disse temaene. Det har heller ikke vært meningen med den eksplorerende delen. Det ligger en begrensning i å vurdere PraksisFoU-programmet uten å gå inn på en vurdering av de systemer for kvalitetssikring som programmet fungerer innenfor. Alle prosjektene i PraksisFoU-programmet er underveis, ingen av dem er fullført ennå, og hensikten med denne delen er mer å peke på noen trekk og fremheve enkelte forhold ved PraksisFoU som kan forbedres. Dette gjøres i oppsummeringen avslutningsvis (se punkt 6.3).

Nedenfor diskuteres hovedresultatene fra vurderingen i lys av de to overordnede problemstillingene.

6.2.1 Er prosjektene i programmet på "rett vei"?

Slik prosjektlederne ser det, er svaret ja, samtidig som det pekes på flere utfordringer. Blant utfordringene som beskrives er prosjektledelse og praktisk realisering, logistikk og ikke minst ressurser til frikjøp av deltagende samarbeidsaktører slik at de ikke får en ekstra arbeidsbyrde når de deltar i forskningsprosjektet.

Prosjektledelse og praktisk realisering beskrives av prosjektledere som mer ressurskrevende enn de forutså. Det etterlyses mer rådgivning fra noen prosjektledere angående ressursbruk og dimensjonering av for eksempel prosjektledelse. En kommentar går ut på at dette burde Forskningsrådet sett. Forskningskoordinator og forskningsformidlingskoordinators rolle i forhold til de problemene som enkelte prosjekter har, kunne etter noen prosjektlederes mening vært å gå mer direkte inn og bidra til å finne løsninger.

Forankring og engasjement i praksisfeltet ut over det formelle ser ut til å ha stor betydning for mulighetene til å realisere intensjoner og mål. Her har prosjektene svært ulike betingelser. For flere har det hatt stor betydning at de allerede hadde godt etablerte relasjoner med skole/barnehageeier og skoler/barnehager gjennom tidligere forskningsprosjekter. For andre har det vært en betydelig jobb å etablere og vedlikeholde denne relasjonen.

Flere prosjektledere sier at de er usikre på utbyttet av prosjektledersamlingene fordi de blir for generelle og preget av informasjon. Andre sier at de har hatt stort utbytte av disse samlingene. En prosjektleder var først forskrekket over den tette oppfølgingen, men synes det er blitt bra, både når det gjelder interessante diskusjoner og press på skriving. Denne store variasjonen i vurderinger og behov illustrerer hvordan PraksisFoU oppfattes som en ny type forskningsprogram.

6.2.2 Hva er kunnskapsproduksjonen så langt?

Kunnskapsproduksjon omfatter ulike former for formidling, vitenskapelig og allmennrettet formidling, samt ulike former for tilbakeføring av resultater til praksisfeltet.

Porteføljeanalysen tyder på omfattende vitenskapelig publisering allerede, men det er uklart hva som er direkte knyttet til prosjektene og hva som må betraktes som tidligere publikasjoner innenfor det tematiske feltet.

Formidlingskoordinatoren arbeider spesielt med allmennrettede formidlingsformer overfor praksisfeltet. Inntrykket er at det er stor variasjon i formidlingsformer i programmet så langt. Dette kan tyde på at kunnskapsproduksjonen har mange former og er rettet mot mange mottakere.

Flertallet av prosjektlederne oppgir at prosjektene i betydelig grad vil bidra til å styrke kompetansen i praksisfeltet, både i prosjektperioden og på lengre sikt. Dette forutsetter at resultatene fra prosjektene tilbakeføres til praksisfeltet. Flere fra praksisfeltet har positive erfaringer med deltakelse i prosjektene. Samtidig uttrykker flere av samarbeidspartnerne likevel en skepsis til muligheten for varige effekter av prosjektene.

Resultatene gir for øvrig et inntrykk av at ikke alle som er oppgitt som samarbeidsparter, ser på seg selv som partnere. Den lave svarprosenten i e-postundersøkelsen, samt visse vanskeligheter med å få tak i samarbeidsparter til å delta på intervju, reiser spørsmål om graden av tilknytning til prosjektene blant dem vi har fått oppgitt som samarbeidsparter og som ikke har besvart våre henvendelser. Enkelte av prosjektene har foreløpig ikke kommet så godt i gang. Det fullstendige bildet av kunnskapsproduksjon og formidling fra prosjektene vil derfor først vise seg på lengre sikt.

6.3 Oppsummering

Vår gjennomgang viser at forskningsprogrammet PraksisFoU har en relativt tydelig struktur, med en del utfordringer og spenninger. Alle prosjektene er underveis, og det er derfor for tidlig å kunne vurdere resultater. Hovedinntrykket fra vurderingen er at forskningsprogrammet PraksisFoU er en type satsning som bør videreføres. Når det gjelder *hvordan* innsatsen bør videreføres, vil vi avslutningsvis fremheve enkelte forhold som peker seg ut på grunnlag av den mer eksplorerende og drøftende delen av NIFU STEPs

vurderingsoppdrag. Dette er basert på intervjuene og e-postundersøkelsene av de ulike aktørene; prosjektlederne, stipendiater, samarbeidspartnere i praksisfeltet, samt andre involverte aktører.

- Både generelt i utdanningsforskningen og spesielt i dette programmet er det et høyt aldersnitt. Dette gjelder både blant prosjektledere og stipendiater. Ved en videreføring bør det iverksettes tiltak for å redusere aldersnittet, og øke rekrutteringen av nye grupper forskere.
- Profesjonsorienterte stipendiater med praksisorienterte prosjekter møter en rekke spenninger og utfordringer, se diskusjon overfor. Stipendiatene tilknyttet PraksisFoU opplever et spenningsforhold mellom det å være tilknyttet ordinære forskerskoler og /eller doktorgradsprogrammer, samtidig som de har praksisorienterte prosjekter. Det er et ønske om tettere oppfølging fra flere av stipendiatene. Det kan ved en videreføring være behov for flere og/eller sterkere støttestrukturer innenfor PraksisFoU-programmet, for eksempel en forskerskole som er spesielt rettet mot stipendiater innenfor praksisnær forskning.
- Det kan være behov for å forsterke bevisstgjøringen rundt spenningene knyttet til samarbeid mellom forskning og praksis. Som tidligere diskutert finnes det ulike oppfatninger av hvordan samarbeid blir forstått og operasjonalisert. Det kan særlig være et behov for å tydeliggjøre utfordringene knyttet til utvikling av praksisfeltets rolleforståelse i praksisnær forskning. Det er også behov for å tydeliggjøre utfordringene knyttet til ulike samarbeidsformer og operasjonalisering av disse i forskningssammenheng.
- Vurderingen viser betydelig variasjon i typer og omfang av samarbeid med praksisfeltet mellom de ulike prosjektene. Flere kommenterer at samarbeidet med praksisfeltet er ressurskrevende. Dette gjelder både tidsbruk i form av prosjektstyring og prosjektorganisering, men også i forhold til økonomiske kostnader for eksempel i form av at samarbeidspartnere blir frikjøpt fra ordinære arbeidsoppgaver for å delta i prosjektene. Ved en videreføring av programmet bør slike forhold tas inn i planleggingen av ressursinnsatsen.

Generelt ser vi at selv om PraksisFoU har forholdsvis tydelige tematiske og strukturelle føringer, har programmet gitt rom for et mangfold av prosjekter. PraksisFoU-programmet gjør det mulig å utforske forholdet mellom kvalitet og relevans i møtet mellom forskning og praksisfelt. Slikt sett bidrar programmet til å utvide et felt som det tradisjonelt ikke har vært mye forsket på i Norge. Til sammen utgjør dette viktige grunner til at programmet bør videreføres.

Referanser

- Allen, J. B. and Shockley, B. (1996). Composing a research dialogue: University and school research communities encountering a cultural shift. *Reading Research Quarterly* 3(2): 220–228.
- Argyris, C. and Shön, D. (1991). Participatory Action Research and Action Science Compared. A commentary. I W. F. Whyte (ed): *Participatory Action Research*. Newbury Park: Sage Publications.
- Brulin, G. (1998). *Den tredje oppgiften*. Stockholm: SNS Förlag & Arbetslivsinstitutet.
- Borgen, Jorunn Spord, Gunnes, Hebe og Sivertsen, Gunnar (2007): *Kartlegging av norsk utdanningsforskning*. Oslo: NIFU STEP-rapport 32/2007.
- Borgen, Jorunn Spord, Gunnes, Hebe & Sundes, Susanne L. (2004): *Strukturelle betingelser for norsk pedagogisk forskning*. NIFU STEP arbeidsnotat 4/2004.
- Borgen, Jorunn Spord, Olsen, Terje Bruen og Aasen, Petter (2008): *Karriereveier for forskere i UVK*. Oslo: NIFU STEP-rapport nr. 36/2008.
- Clark, C., Moss, C. A. et al. (1996). «Collaboration as Dialogue: Teachers and Researchers Engaged in Conversation and Profession Development.» *American Educational Research Journal* 33 (1): 193–231.
- Ericson, B. og Johansson, B. (1998). Näringslivets forskarskolor – hot eller möjlighet. I Eikeland O. og Fossetøl, K (red.): *Kunnskapsproduksjon i endring*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Galassi, J. P. (2001). Perception of Research From a Second-Year, Multisite Professional Development Schools Partnership. *The Journal of Educations Research* 95 (2): 75–83.
- Gibbons, M. et al. (1994). *The New Production of Knowledge*. London: Sage Publications.
- Gunnes, Hebe (2009): *Ressursinnsatsen innenfor utdanningsforskning 2007*. Oslo: NIFU STEP Rapport nr. 16/2009.
- Hoel, L. T. (2000). Forskning i eget klasserom. *Nordisk Pedagogikk* 20 (3): 161–170.
- Høie, M. (2001) Om å forske i sin egen eller i andres praksis. *Nordisk Pedagogik* 4/2001
- Jonsson, L. (2001). *Kunskapsbildning i samverkan mellan forskning och praktik*. Linköping, Linköpings universitet, Ekonomiska institutionen.
- Krüger, T. (2001). Spenningen mellom utdanningsforskning og lærerpraksis. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift* (1): 68–84.
- Kyle, D. W. and McCutcheon, G. (1984). Collaborative Research: Development and Issues. *Journal of Curriculum Studies* 16(2): 173–179.
- Langfeldt, Liv (2004): *Bibliometrisk analyse av faggrensene i Norges forskningsråds fagevalueringer*. NIFUs skriftserie 14/2004.

- Larsen, Ingvild Marheim, Heggen, Kristin, Carlsten, Tone Cecilie, Karseth, Berit (2007): *Praksisrettet FoU? En undersøkelse av høgskolesektorens forsknings- og utviklingsarbeid innen helse- og sosialfag*. Oslo: NIFU STEP Rapport, 25/2007.
- Larsen, Ingvild Marheim & Kyvik, Svein (2006): *Tolv år etter høgskolereformen – en statusrapport om FOU i statlige høgskoler*. Oslo: NIFU STEP Rapport, 7/2006.
- Møller, J. (1996). Aksjonsforskning i spenningsfeltet mellom politikk og vitenskap. *Nordisk Pedagogikk* 16(2): 67–76.
- Norges forskningsråd (2003): *Norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høgskoler*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Oja, S. N. and Smulyan, L. (1989). *Collaborative Action Research: A Developmental Approach*. London: The Falmer Press.
- Prøitz, Tine Sophie (2004): Profesjonsorientert PhD-utdanning for lærere i Sverige - noe for Norge? I *Bedre skole*, 4 Oslo Utdanningsforbundet.
- Stenhouse, L. (1975) *An Introduction to Curriculum Research and Development*. Heinemann educational Books Ltd. Oxford.
- St. meld. nr. 16 (2001-2002) *Kvalitetsreformen*.
- Thelin A. A. (2009) *På tröskeln til en okänd värld. Forskarutbildning och skolans vardag*. NIFUSTEP rapport i trykking per juni 2009.
- Tikunoff, W. J. and Ward, B. A. (1983). Collaborative research on teaching. *Elementary School Journal* 83 (4): 454–467.
- Universitets- og høgskolerådet (2008): *Pedagogikkfaget i lærerutdanning. Utredning fra en arbeidsgruppe nedsatt av Nasjonalt råd for lærerutdanning*. Oslo: Universitets- og høgskolerådet (UHR).

Appendix: Praksisrettet FoU i allmennlærer- og førskolelærerutdanningene

Tabell 1 Bakgrunn for og kjennetegn ved praksisrettet FoU blant fast faglig personale i **allmennlærerutdanningen**. Prosent (N=325).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt/ubesvart	Sum
Problemstillinger er hentet fra praksisfeltet	55	30	5	10	100
Springer ut av egne erfaringer fra praksisfeltet	33	39	16	12	100
Kommet i stand etter initiativ fra praksisfeltet	8	24	28	40	100
Utviklet i samarbeid med praksisfeltet	23	34	15	29	100
Knyttet til høyskolens undervisning	47	35	10	9	100
Gjennomføres med deltakelse av studenter	19	29	20	32	100

Tabell 2 Bakgrunn for og kjennetegn ved praksisrettet FoU blant fast faglig personale i **førskolelærerutdanningen**. Prosent (N=100).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt/ubesvart	Sum
Problemstillinger er hentet fra praksisfeltet	56	31	3	10	100
Springer ut av egne erfaringer fra praksisfeltet	42	31	8	19	100
Kommet i stand etter initiativ fra praksisfeltet	9	19	27	45	100
Utviklet i samarbeid med praksisfeltet	24	33	12	31	100
Knyttet til høyskolens undervisning	49	35	10	6	100
Gjennomføres med deltakelse av studenter	17	15	22	46	100

Tabell 3 Formål med praksisrettet FoU blant fast faglig personale i **allmennlærerutdanningen**. Prosent (N=325).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt/ubesvart	Sum
Utvikle praksisfeltets teoretiske grunnlag	30	39	17	14	100
Bidra til bedre praksis blant profesjonsutøverne	57	30	5	8	100
Bevisstgjøre praksisfeltets aktører	48	35	7	9	100
Forbedre/endre konkrete forhold i praksisfeltet	35	37	14	13	100
Øke praksisrelevansen i utdanningen	38	42	12	8	100
Knytte teori og praksis tettere sammen	49	33	10	9	100
Forbedre høyskolens undervisning	55	36	4	5	100
Dokumentere praksis/kunnskap	33	35	19	13	100

Tabell 4 Formål med praksisrettet FoU blant fast faglig personale i **førskolelærerutdanningen**. Prosent (N=100).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt/ubesvart	Sum
Utvikle praksisfeltets teoretiske grunnlag	31	43	6	20	100
Bidra til bedre praksis blant profesjonsutøverne	60	24	5	11	100
Bevisstgjøre praksisfeltets aktører	59	27	-	14	100
Forbedre/endre konkrete forhold i praksisfeltet	37	31	15	17	100
Øke praksisrelevansen i utdanningen	42	34	10	14	100
Knytte teori og praksis tettere sammen	52	32	6	10	100
Forbedre høyskolens undervisning	65	31	2	2	100
Dokumentere praksis/kunnskap	40	22	18	20	100